

SSAD

SIİRT SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

SIİRT SOCIAL RESEARCHES JOURNAL

<http://ssad.siirt.edu.tr>

ssad@siirt.edu.tr

Cilt: / Vol: 1 Sayı: / Issue:1

**SIİRT
SOSYAL
ARAŞTIRMALAR
DERGİSİ**

**SIIRT
SOCIAL
RESEARCH
JOURNAL**

**T.C.
SIİRT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER MESLEK YÜKSEKOKULU**

**SIIRT UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES VOCATIONAL SCHOOL**

SIİRT SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Siirt Sosyal Araştırmalar Dergisi (SSAD) Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu bünyesinde yayın yapan hakemli bir dergidir. Yılda iki kez Ocak ve Temmuz aylarında yayınlanır.

SIIRT SOCIAL RESEARCHES JOURNAL

Siirt Social Researches Journal is a peer-reviewed journal of Siirt University, Social Sciences Vocational School. It is published twice a year (January-July).

OCAK / JANUARY-2022

Yıl / Year: 2022 Cilt / Volume: 1 Sayı / Issue: 1

BAŞ EDİTÖR / EDITOR IN CHIEF

Doç. Dr. Ata PESEN (Siirt Üniversitesi)

EDİTÖRLER / EDITORS

Dr. İdris KARA (Siirt Üniversitesi)

Dr. Hüseyin YILMAZ (Siirt Üniversitesi)

BİLİM VE DANIŞMA KURULU / SCIENCE AND ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Behçet ORAL (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Bürhan AKPUNAR (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Cahit EPÇAÇAN (Siirt Üniversitesi)

Prof. Dr. Cahit PESEN (Siirt Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KAHYAOĞLU (Siirt Üniversitesi)

ALAN EDİTÖRLERİ / FIELD EDITORS

Doç Dr. Emrah ERİŞ (Siirt Üniversitesi)

Dr. Büşra ÖZÜDOĞRU (Siirt Üniversitesi)

Dr. Muzaffer KARAKAŞ (Siirt Üniversitesi)

Dr. Yasemin Karataş ELÇİÇEK (Siirt Üniversitesi)

DİL EDİTÖRLERİ / LANGUAGE EDITORS

Doç. Dr. Yılmaz AKDEMİR (Türkçe) (Siirt Üniversitesi)

Dr. Enser YILMAZ (Türkçe) (Siirt Üniversitesi)

Öğr. Gör. Burhan ÜZÜM (İngilizce) (Siirt Üniversitesi)

Öğr. Gör. Ceylan YILMAZ (İngilizce) (Siirt Üniversitesi)

Öğr. Gör. Halil ÖZDEMİR (İngilizce) (Siirt Üniversitesi)

Öğr. Gör. Yunus BİLGİN (İngilizce) (Siirt Üniversitesi)

MİZANPAJ & WEB EDİTÖRÜ / LAYOUT & WEB EDITOR

Öğr. Gör. Abdullah GÜNAY (Siirt Üniversitesi)

BU SAYININ HAKEM KURULU / REVIEWERS OF CURRENT ISSUE

Doç. Dr. Âdem İNCE (Samsun Üniversitesi)

Dr. Gülferah ERTÜRKMEN (Sütçü İmam Üniversitesi)

Dr. Hüseyin ÇELİK (Kilis Üniversitesi)

Dr. Mehmet Tayanç (Siirt Üniversitesi)

Editörden...

Çok değerli araştırmacılar ve okurlar merhabalar,

Siirt Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Dergimizin (SSAD) ilk sayısında sizlerle birlikte olmaktan mutluluk duymaktayız. Akademik çalışmaların değerlendirilmesi, yayına hazır hale getirilebilmesi ve derginin okuyucuyla buluşabilmesi işbirliği, emek ve uzmanlaşma gerektirmektedir. Dergimizin ilk sayısının yayınlanmasında editörler ve hakemler başta olmak üzere emeği geçen herkese minnettarız. Değerli çalışmalarını dergimize gönderen yazarlarımızın makalelerin bilimsel bilgi birikimine katkı sağlayacağına yürekten inanıyoruz.

Bir sonraki sayımızda buluşmak dileğiyle...

Sevgi ve Saygılarımla...

Doç. Dr. Ata PESEN

From the Editor...

Hello dear researchers and readers,

We are happy to be with you in the first issue of our Siirt University Journal of Social Research. Evaluation of academic studies, making them ready for publication and meeting the reader with the journal require cooperation, effort and specialization. We are grateful to everyone who contributed to the publication of the first issue of our journal, especially the editors and referees. We sincerely believe that the articles of our authors, who sent their valuable works to our journal, will contribute to the scientific knowledge.

Hope to meet you in our next issue...

Regards...

Assoc. Prof. Dr. Ata PESEN

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makalesi / Research Article

Şehrin Yükselen Devletçikleri Elitist Siteler: Siirt Elit Park Örneği

Elitist Building Complexes: Rising Small States of the City, A case Study of Siirt Elit Park

Büşra ÖZÜDOĞRU 1-20

Araştırma Makalesi / Research Article

Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme

Relationship Between Education Expenditure and Economic Growth: An Research on Turkey

Bilge KÖKSEL, Hüseyin YILMAZ 21-38

Şehrin Yükselen Devletçikleri Elitist Siteler: Siirt Elit Park Örneği

Büşra ÖZÜDOĞRU¹

Özet

Bu çalışma, güvenli sitelerin tercih edilme sebeplerini, güvenlik, benzer statüde kişilerle aynı ortamda yaşama, prestij, statü vb kavramlarla olan ilişkisini, bireyin yaşantısına etkisi, sosyal ve mekansal ayrılmaya neden olup olmadığını ortaya çıkarmayı amaçlamakta ve sitelerin kent kimliğine etkisi konuları üzerinden ele almaktadır. Büyük şehirlerin yanı sıra, küçük şehirlerde de yaygınlaşmaya başlayan güvenli sitelere örnek olarak araştırma kapsamında Siirt Elit Park Sitesi tercih edilmiştir. Gerek dışarıdan gerekse oturan kesim tarafından Siirt'in en prestijli sitesi kabul edilen, bir vakıf arazisi üzerine konumlanan Elit Park'ta kiracı ve mülk sahibi ayrımı üzerinden katılımcılar belirlenerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 9 katılımcı ile görüşülmüş, bu katılımcıların 5'i kiracı 4'ü ise mülk sahibi olarak belirlenmiş ve aralarındaki fark incelenmiştir. Görüşmeler nitel araştırmalarda en çok tercih edilen mülakat tekniği ile yapılmış, soru formu yarı-yapılandırılmış olarak hazırlanmıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde, kiracı ve mülk sahiplerinin, Elit Park'ı tercih etmelerinde güvenlik, sitenin peyzajı ve çocuk oyun alanı, kendileriyle benzer statüdeki kişilerle aynı yerde yaşama isteği etkili olmuştur. Araştırma neticesinde Elit Park'ın oturan kesime prestij ve statü kazandırdığı, bireyler üzerinde site kültürüne göre hareket etme, daha konforlu ve lüks yaşama, daha saygın bir çevre edinme noktasında etki ettiği, sosyal ve mekansal ayrılmaya neden olduğu ve Siirt kent kimliğini dönüştürüp modernleştirdiği tespit edilmiştir. Ayrıca, Elit Park sitesinde, mahalle kültürü ve dayanışmasından farklı olarak, kendine özgü bir toplumsal ilişki geliştirildiği, özellikle tayin dolayısıyla gelen kiracılarda komşuluk ilişkilerinin kuvvetli olduğu, güvenli sitelerin bir ihtiyaç olarak görüldüğü de tespit edilen bulgular arasındadır.

Başvuru Tarihi

05 Ocak 2022

Onay Tarihi

29 Nisan 2022

Anahtar Kelimeler:

Güvenlikli Siteler,
Siirt,
Kentsel Dönüşüm,
Mekânsal Ayrışma

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Önerilen Atıf:

Özüdoğru, B. (2022). Şehrin Yükselen Devletçikleri Elitist Siteler: Siirt Elit Park Örneği, *Siirt Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 1-19.

¹ Dr. Öğr. Gör. Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Programı, Siirt, Türkiye, busra.ozudogru@siirt.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4778-8267>

***Elitist Building Complexes: Rising Small States of the City,
A Case Study of Siirt Elit Park***

Büşra ÖZÜDOĞRU²

Abstract

This study aims to reveal the reasons why secure building complexes are preferred, their relationship with concepts such as security, living in the same environment with people of similar status, prestige, status, etc., their effect on the life of the individual, whether they cause social and spatial segregation, and deals with the effects of building complexes on urban identity. Siirt Elit Park Building Complex was chosen as an example of secure building complexes that have started to become widespread in small cities as well as big cities. Participants were selected from Elit Park, located on a land belonging to a foundation and accepted as the most prestigious building complex of Siirt by both the outside and the residents, on the basis of the distinction between the tenant and the owner and then interviews were made. In the study, 9 participants were interviewed, 5 of these participants were determined as tenants and 4 as property owners, and the difference between them was examined. The interview technique, which is the most common technique applied in qualitative research, was applied when performing interviews, and the questionnaire was in a semi-structured form. As a result of the interviews, the security, the landscape of the building complex, the children's playground, and the desire to live in the same place with people of similar status were influential in the preference of the tenants and property owners in Elit Park. As a result, it was determined that Elit Park gives prestige and status to the residents, has an effect on individuals to act according to the culture available in building complexes, to live more comfortably and luxuriously, to have a more respectable environment, causes social and spatial separation, and transforms and modernizes the urban identity of Siirt. In addition, it was found that a unique social relationship has been developed in Elit Park, different from the neighborhood culture and solidarity, that the neighborhood relations are strong especially for the tenants who move due to appointment, and that secure building complexes are seen as a need.

Submitted

05 January 2022

Accepted

29 April 2022

Keywords:

*Safe sites,
Siirt,
Urban Transformation,
Spatial Separation*

Article Type:

Research Article.

Suggested Citation:

Özüdoğru, B. (2022). Rising States of the City Elitist Sites: Siirt Elit Park Example, Siirt Social Researches Journal, 1(1), 1-19.

² Dr. Lecturer, Siirt University, Vocational School of Social Sciences, Social Work and Counseling Program Siirt, Turkey, busra.ozudogru@siirt.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4778-8267>

GİRİŞ

*“İnsanlar birbirlerine yakın yaşadıkları için mi benzerdir,
yoksa benzer oldukları için mi birbirlerine yakın yaşarlar?”*

(David Harvey, 20. Yüzyıl Kenti)

Daha çok metropollerde, ancak şehrin çeperlerinde giriş çıkışı kontrol edilen kapalı, güvenli özel konut alanları (siteler) dünya genelinde ilk olarak 1980’li yıllarda ABD’de Kaliforniya eyaletinde ortaya çıkmıştır. Ancak kısa süre içerisinde dünyanın her yerine yayılan güvenli sitelere Türkiye’de de 1980’li yılların sonlarında İstanbul ve ardından Ankara’da görülmeye başlanmıştır. Türkiye’de güvenli sitelerin ortaya çıkışında Türkiye’nin dışa açılması, küreselleşme, büyük şirketlerin yerli pazara girişi, liberal ekonomiye geçiş ve orta ve üst sınıfın yükselişi, değişen hayat tarzlarıyla birlikte insanların kentten uzak komünal değil daha bireysel bir hayatı tercih etmeleri, mahalle kültürünün zayıflaması ve büyük şehirlerde ortaya çıkan güvenlik sorunu gibi nedenler etkili olmuştur (Aliağaoğlu, 2015, s.159). “Refah adacıkları”, “korunaklı siteler”, “kapalı cemaatler”, “müstahkem mekânlar” gibi isimlerle anılan güvenli siteler, bugün Türkiye’de yalnızca büyük şehirlerde değil, küçük şehirlerde de popüler olmaya başlamış ve kentsel mekânı, kent kimliğini dönüştüren yapılar haline gelmiştir. Günümüzde bir kapısı birliğe diğer kapısı farklılığa açılan kent, mekânsal ayrışmanın da alanı olagelmıştır (Alver, 2009, s.61).

Kentlerdeki bu mekânsal ayrışmanın en önemli türü güvenli sitelerdir. Blakely ve Snyder (1999), Amerika’da kapalı siteler üzerine yaptıkları araştırmada, kapalı siteleri topluluk oluşturma, komşuluk birimi ve yer ile ilişkisi çerçevesinde ele alarak bu sitelerin 3 türünü ortaya koymuşlardır. Bunlardan ilki yaşam tarzı toplulukları, ikincisi elit gruplar ve üçüncüsü, kurtarılmış bölgeler olarak adlandırılmıştır. Yaşam tarzı toplulukları, sundukları güvenliğin yanı sıra içerdikleri belli boş zaman geçirme ve kültürel aktiviteler dolayısıyla belli yaşam tarzını simgelerler; elit gruplar ise daha çok üst gelir grubunun yaşadığı, prestij simgesi olan kapalı sitelerdir. Bu gruplarda ortak değer ekonomik sınıf ve statüdür. Son olarak kurtarılmış bölgeler ise Türkiye’de sık rastlanmayan, örnekleri daha çok ABD’de görülen kent içi alanlarda belli sokak girişlerinin bariyerlerle kapatılması ile çevrilen ve kapatılan konut bloklarıdır (Blakely ve Snyder, 1999, s. 71-75).

Bu çalışmada büyük şehirlerde görülen ve küçük şehirlerde de yaygınlık kazanan güvenli sitelerin bir örneği olarak Siirt Elit Park Sitesi’nin daha siteril ve konfor vaat eden bir alan olarak kentin diğer mekânlarından ayrılması ve daha üst sınıf kişilerin mekânı haline gelmesi üzerinde durulmuştur. Elit Park, 2014 yılında yapılmış olup, Şehrin merkezine yakın bir mesafede bulunmaktadır. Şehrin merkezine yakınlığına karşın, merkezdeki yapılanmalardan ayrı, siteye giden yolların daha geniş ve ışıklandırmasının daha iyi olduğu, korunaklı bir sitedir. Siirt’e dışarıdan tayin dolayısıyla gelen ve çoğunlukla eşlerin çalıştığı orta ve orta-üst sınıf kamu personelleri (doktor, diş hekimi, hâkim savcı, akademisyen, mühendis vb.) ve Siirt’in zengin yerlileri tarafından tercih edilmektedir. Arazinin daha evvel bir vakıf arazisi olduğu, müteahhit ile ortak anlaşmanın ardından 240 daire olarak yapılan sitenin 160 dairesinin yapıldığı zaman satıldığı, 80 dairenin ise müteahhit işletmesiyle vakıf adına kiraya verildiği öğrenilmiştir. Dairelerden bir bloğu üniversite kendisi bir süreliğine kiralamak suretiyle, bir blok öğretim üyelerine ait hale gelmiştir.

Mülk sahiplerinin veya müteahhit işletmesinin kiraya verdiği daireler ise beyaz yakalı orta ve üst sınıf tarafından talep edilmektedir. Siteden bir evi kiralamak için sıraya girilmektedir. Girilen bu sırada kriterlere uygun olan kişiler kirada oturmaya hak kazanmaktadır. Bunun için aylarca bekleyenlerin olduğu bilgisi de edinilmiştir.

Bu noktadan hareketle araştırmanın konusu Siirt Elit Park Sitesi'nin hem siteril bir mekân olarak kentin diğer noktalarından ayrışmasını hem de sakinlerinin bu siteyi tercih sebeplerini güvenlik, benzer statüde kişilerle aynı ortamda yaşama, prestij, statü vb. kavramlarla ilişkisi çerçevesinde ele almaktır.

Kapalı ve güvenli siteler konusunda gerek uluslararası ve gerekse ulusal ölçekte çok sayıda çalışma yapılmıştır. *Şehrin Yükselen Devletçikleri Elitist Siteler: Siirt Elit Park Örneği* isimli çalışmamıza geçmeden önce elbette ki bir çalışma için elzem olan literatür özeti de yapılmıştır. Araştırmamızla benzer veya aynı konuyu belli konular perspektifinde ele alan çalışmalara değinmemiz, konunun teorik anlamda daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Kapalı toplumlar ABD kökenlidir. Buna bağlı olarak bu ülkede çalışmaların ve kapalı toplum örneklerinin çokluğu dikkat çekicidir. Bu konuda esas katkı bir tipoloji geliştiren Blakely ve Snyder'e (1997) aittir. Yazarlar *Fortress America (Kale Amerika)* adlı çalışmaları ile bu konuda yapılacak araştırmaların önünü açmışlardır. Blakely ve Snyder (1999), Amerika'da kapalı siteler üzerine yaptıkları kapsamlı araştırmada, siteleri topluluk oluşturma, komşuluk birimi ve yer ile ilişki çerçevesinde ele almışlar; bu sitelerin 3 türünü ortaya koymuşlardır. Bunlardan ilkinin yaşam tarzı toplulukları, ikincisini elit gruplar ve üçüncüsünü, kurtarılmış bölgeler olarak adlandırmışlardır. Blakely ve Snyder'in çalışması, kapalı sitelere yönelik yapılan ilk araştırma olması ve bu konuya katkı sundukları tipolojiler bakımından önem arz etmektedir.

Ulusal ölçekte güvenli sitelere yönelik yapılan çalışmalar ise ilk olarak İstanbul, Ankara ve İzmir'de başlamıştır. Araştırma konumuza uygunluk çerçevesinde Doç.Dr. Ebru Firidin Özgür'ün *Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği* (2006) isimli çalışması bu anlamda önemlidir. Bu çalışmada, sosyal ve mekansal ayrışmayı ortaya çıkaran en önemli etken olarak toplumun alt ve üst kesimleri arasında gelire bağlı eşitsizliğin giderek artması ve refah devletinin giderek çözülmesi ele alınmıştır. Bunun bir örneği olarak İstanbul Çekmeköy Belediyesi ele alınmış ve sosyal, mekansal ayrışmanın kapalı siteler ile mahalle kavramı arasındaki ilişki üzerinden bir değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışma, Çekmeköy'de site içinde yaşayanlar ile site dışında mahallede yaşayanlar arasında karşılaştırmalı bir çalışmadır.

Güvenlikli sitelere yönelik yapılan en önemli tespitlerden biri ise zenginliğin mekansal yansıması haline gelmesidir. Bu alanda yapılan Jean François Perouse ve A. Didem Danış'ın yaptığı *Zenginliğin Mekansal Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler* (2005) isimli çalışması bu konuyu analiz etmektedir. Özellikle üst gelir grupları arasında kendine yeterli, içe kapalı yaşam alanları imgesinin yaygınlık kazanmasından hareketle yapılan çalışmada Göktürk-Kemerburgaz, Bahçeşehir-Büyüçekmece ve Beykoz'daki sitelerden örnekler verilerek, toplumsal ve mekansal dönüşümler arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Yoksulluğun 'görünmezleşmesiyle' eşzamanlı olarak, zenginliğin de kendini 'yabancı' gözlere göstermek istemediğinin analizinin yapıldığı çalışmada, kapalı kapılar ve yüksek duvarlar arkasında kentin tarihini ve dokusunu yoksayan, kentteki 'öteki'yi görmek istemeyen üst sınıfların 'ayrıcalıklı ve seçkin' kimliklerini duvarlar arkasında tesis ettiği vurgulanmaktadır. Ekonomik gelir durumu ortalamasının üstünde olanların ilk tercih yerleri arasında sayılan bu korunaklı alanlar aynı zamanda kutuplaşma mekânları haline gelebilmektedir. Bu konuyu ele alan bir çalışma olarak Sevgi Kesim Güven ve Altan Kar'ın *Kutuplaş(tır)manın Yeni Mekânları: Kapalı Siteler* (2013) isimli çalışması önemlidir. İstanbul'da farklı

mekânlarda, farklı tiplerde olan Başakşehir ile Ataşehir'deki iki konut üzerinden yapılan çalışmada kapalı, güvenli ve lüks konut alanlarının tercih edilme nedenleri ve bu sitelerin tercihinde rol oynayan faktörlerin sosyolojik anlamları incelenmiştir. Her iki kapalı konut alanında yapılan çalışmalar neticesinde, bu türden mekânların tercih edilmesinde “sıradanlaşan bireyin kendini bir tür özel hissetme adına gösterdiği çabasının” yattığı ve dışa kapalı refah adacıklarının yarattığı en önemli sonucun sosyal ve mekânsal dışlanma / kutuplaş (tır) mayı artırdığı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada güvenli sitelerin, genelde toplumu farklı kesimlere ayırıp, statü olarak bir arada olmaya yönlendiren kültürel bloklar yaratmaya yönelik olduğu ve kutuplaşmayı öne çıkardığı görülmektedir.

İstanbul'da yapılan çalışmaların yanı sıra Ankara örneği üzerinden yapılan Dr. Mehmet Akalın'ın çalışması güvenli site alanlarının ve mekânsal ayrışmanın örneğini sergilemektedir. *Mekânsal Ayrışmanın Bir Yeni Biçimi Olarak Kapalı/Kapılı Siteler: Akkent Konutları Örneği* Ankara'nın Batıkent ve Çakırlar bölgesinde bulunan kapalı konut örneği üzerinden, oturanların sosyo-ekonomik profilleri, konutları tercih sebepleri ve site içindeki ve yakın çevrelerindeki komşuları ile aralarındaki ilişkiler anket yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda site sakinlerinin sosyo-ekonomik düzeylerinin yüksek ve eğitilmiş kişiler olduğu, güvenli bir sitede oturma tercihlerinin güvenlik gerekçesi, konut kalitesi ve yeşil alan sebebiyle olduğu, komşuluk ilişkilerinin ise zayıf kaldığı ve güvenlik düzeyinin yüksek tutulmasından memnun oldukları değerlendirmeleri yapılmıştır. Buradan hareketle diyebiliriz ki, özellikle büyük şehirlerde yaşanan güvenlik sorunun ve yeşil alan sıkıntısının karşılandığı yerler olarak güvenli siteler tercih edilmektedir. Ancak güvenli sitelerin tercihi, Türkiye'de büyük şehirlerde görülmekten çıkmış, Anadolu ve doğu, güneydoğu bölgelerinde de yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Nitekim, daha küçük şehirlerde de bu tür kapalı toplulukların oluştuğunu örnekleyen Prof.Dr. Alpaslan ALİAĞAOĞLU tarafından yapılan *Balıkesir Şehrinde Güvenlikli Siteler, Çağdaş Kent Örneği* isimli çalışması bunun örnekleri arasındadır. Blakely ve Snyder'in tipolojisinin kavramsal olarak ele alındığı bu çalışmada, Balıkesir Çağdaş Kent Sitesi'nin bu tipolojilere uyup uymadığı incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda Çağdaş Kent Sitesi'nin, elit gruplara benzediği, ancak bu benzerliğin bütünüyle bir benzerlik olmayıp, sitenin toplumunun kendine özgü özellikleri olduğu da ortaya çıkmıştır. Bir kent ve mekân sosyolojisi çalışması olarak ise Prof. Dr. Köksal Alver'in *Siteril Hayatlar* (2007) isimli kitabı da çalışmamız bağlamında önemlidir. Kapalı konut fenomeninin büyük şehirlerin dışına taşarak Anadolu şehirlerinde de popüler hale gelmesinden hareketle Konya'da sayıları her geçen gün artan güvenli siteler içerisinde en prestijli ve dikkat çeken iki site özelinde çalışma gerçekleştirilmiştir. Kentsel mekânda ayrışma, mekânların farklılaşması, mahalle, semt, ev ve daha özelde güvenli site anlayışının irdelendiği kitapta, toplumsal tabakalaşmaya bağlı olarak mekânlarda da bir ayrışmaya gidildiği vurgulanmıştır. Evin tarihinde yeni bir model olarak ortaya çıkan güvenli sitelerin oluşum nedenleri, mekân, toplum ve insan bağlamında ortaya koydukları pratikler; bunun yanı sıra insanın çevre ile olan irtibatının mekân, mekânsal süreçler, kentte mekân ve ev, özelde ise evin yeni bir modeli olarak varlık kazanan güvenli siteler bu kitabın sosyolojik analizleri arasında bulunmaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Şehirlerin yükselen yeni mekânları olarak güvenli siteler hem kentin yapısında hem de toplumsal yapıda değişikliklere neden olmaktadır. Artan yoğun nüfus ile birlikte, kentlerde güven sorununun ve bunun nasıl sağlanacağına yönelik çözüm arayışının bir yansıması olarak karşımıza çıkan güvenli siteler, zamanla gelir eşitsizliğine bağlı olarak, belli bir zümrenin tercih alanları olarak sosyal ve mekânsal ayrışmanın adresi de olmuşlardır. Tüketim odaklı bir hayatın benimsenmesi, yalnızca marketten bir şeyler alıp tüketme olarak

değil, nesnelere ait göstergelerin de sahibi olmak adına verilen bir mücadeleye dönüşmektedir. Güvenlikli sitelerdeki prestijli hayatı ve ona ait göstergeleri satın almak, saygın bir çevre edinmenin, elit gruplar arasında gösterilmenin ve gösterişli bir hayatı yaşamının olanağını da sağlamaktadır. Bu araştırmada bu konunun Siirt Elit Park sitesi örneği üzerinden bir değerlendirmesi yapılarak, siteyi tercih eden kiracı ve mülk sahiplerinin bu siteyi tercih etmelerindeki temel saikler, bu sitede yaşamalarına etki eden motivasyonlar ortaya konularak incelenmiştir. Bu konu araştırmamızın temel problemini oluşturmaktadır. Araştırmanın bu temel probleminin belirlenmesiyle birlikte problemle ilişkili olarak alt bileşenler ise şöyledir:

-Bu sitede oturmak bir ayrıcalık kazandırmakta mıdır? Sitenin kent kimliğine etkisi nedir?

- Bu sitede oturmanın bireyin kimliğine olan etkisi nedir?

-Birbirine benzeyen kesimi içeren bu site, mekânsal ayrışma ve dışlamanın da adresi haline gelmekte midir?

Araştırmanın hedef kitlesi Elit Park sakinleridir. Hem mülk sahibi hem de kiracıların bu siteyi tercih sebepleri üzerine yoğunlaşan bu çalışmanın nihai amacı, Siirt Elit Park Sitesi'nde oturan kiracıların yüksek maliyetli olan bu siteyi tercih sebepleri ile sosyo-ekonomik seviyesi yüksek olan Siirt'in yerlilerinin özellikle bu siteyi tercih sebeplerini karşılaştırmalı olarak incelemek ve mekânın güvenlik, statü, prestij ve homojen bir topluluğa dahil olma ile olan ilişkisini analiz etmektir. Araştırmanın alt amaçları ise, sitede komşuluk ilişkilerinin nasıl olduğu, sitenin seçkin bir hayat yaşamaya etkisi, sitenin kent kimliğine etkisi, sitenin dışındaki bir hayatın nasıl algılandığı yönünde analizlerin yapılmasıdır.

Konu ile ilgili yapılmış çalışmalar ve literatür derlemelerine göre, kent sosyolojisi bağlamında sosyal ve mekânsal ayrışma alanları olarak güvenlikli siteler, zenginliğin mekâna yansması olarak güvenlikli siteler, bir güvenlik unsuru olarak, elit gruplar topluluğu olarak, evin ve mekânın değişimi olarak güvenlikli siteler vb. üzerinde incelemeler yapılmıştır. Araştırmamız yapılan diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Ancak, özellikle kiracı ve mülk sahipleri ayrımı üzerinden karşılıklı bir incelemeye tabi tutmak, tercih sebeplerinde fark olup olmadığını analiz etmek ve Siirt gibi çok küçük şehirlerde de güvenlikli sitelerin popüler hale gelmesinin ele alınmış olması bakımından çalışma özgün bir değere sahiptir. Ayrıca böyle bir çalışmanın yapılması, Siirt gibi Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan ve kimi zaman terör olayları gibi meseleler sebebiyle güvenlik sorunu yaşayan küçük çaplı bir şehirde, güvenlikli sitelerde oturanların algılarının (kiracı ve mülk sahibi ayrımı üzerinden), değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu bölgede böyle bir çalışmanın gerekliliği ve konunun mekânsal ayrışma, küçük şehirlerde güvenlikli sitelerin kent kimliğine etkisi meselelerini de ele alacak olması bakımından araştırma özgün bir değere sahiptir.

2. YÖNTEM

Araştırma kapsamında Siirt'te güvenlikli ve prestijli bir site olan Elit Park Sitesinde kiracı ve mülk sahibi olarak oturan ev sakinleri üzerinde durulmuş, toplamda 9 katılımcı ile sınırlandırılan görüşmelerde katılımcılar sitede oturan aileler olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılanların yaş skalası görüşmecilerin katılımıyla ortaya çıkmış ve demografik verilerde belirtilmiştir. Araştırma, zaman aralığı olarak iki ay ile sınırlandırılmış olup Nisan-Haziran 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilen görüşmelerin rapor edilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu araştırmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmanın olgu ve olayların kendi doğal ortamları içinde gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yönelik

olmasından dolayı araştırmada nitel çalışma tercih edilmiş ve veri toplama tekniği olarak mülakat tekniğine başvurulmuştur. Oluşturulan mülakat soruları yarı-yapılandırılmış soru formu şeklinde hazırlanmıştır. Kirada oturan ve mülk sahibi olanlar şeklinde bir ayırım üzerinden değerlendirme yapılarak, kiracıların bu siteyi tercih sebepleri ile mülk sahibi olan ve çoğunluğu yerli, varlıklı kesim olanların bu siteyi tercih sebepleri karşılıklı olarak incelenmiştir. Bu bağlamda çalışmada yaş aralığı kullanılmamış, kiracı ve mülk sahibi ayrımı kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan araştırma deseni nitel araştırma desenlerinden olgubilimsel yani fenomenolojik yaklaşımdır. Fenomenolojik araştırma, koşulları anlamada, problem tanımlamada ve çözüm üretmede bireyi merkeze oturtmakta ve araştırmayı birey ekseninde yürütmektedir (Yıldırım, Şimşek, 2013, s.81).

Araştırma kapsamında olasılıklı olmayan örnekleme metodu tercih edilmiş ve örneklem kartopu yöntemiyle seçilmiştir. Ancak kartopu örnekleme tekniğinden kaynaklanabilecek sorunlar dikkate alınarak kiracı ve mülk sahipleri ayrımı yapılarak iki farklı başlangıç noktası seçilmiştir. Yarı yapılandırılmış olarak hazırlanan sorulardan elde edilen verilerin ardından verilerin betimlenmesi, analiz edilmesi ve yorumlanması yapılmıştır. Verilerin analizinde fenomenolojik araştırmaya uygun olarak izlenen adımlar okuma ve tekrar okuma, başlangıç notları belirleme (tanımlayıcı, dile ait ve kavramsal), ortaya çıkan temaları geliştirme ve beliren temalar arasındaki bağlantıları araştırma ve son olarak grupların temalarını bütünleştirme şeklinde olmuştur.

3. BULGULAR

Katılımcılarımızın demografik bilgileri araştırmamız açısından önem arz etmektedir. Aşağıdaki demografik bilgileri içeren tabloda, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, gelir durumu, etnik köken ve mülk durumu belirtilmiştir:

Tablo 1: Sosyo-Demografik Veriler

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Eğitim	Meslek	Gelir (₺) (Şahıs ve Aile Toplam)	Etnik köken	Mülk durumu
Görüşmeci 1	31	Kadın	Lisansüstü	Hekim	10+ / 20+	Türk	Kiracı
Görüşmeci 2	30	Kadın	Lisans	Sınıf öğrt.	5+ / 15+	Türk	Kiracı
Görüşmeci 3		Kadın	Lisans	Biyoloji öğrt. (Çalışmıyor)	Yok / 15+	Kürt	Kiracı
Görüşmeci 4	30	Kadın	Lise	Ev hanımı	Yok / 15+	Arap	Kiracı
Görüşmeci 5	28	Kadın	Lisansüstü	Akademisyen	8+ / 25+	Türk	Kiracı
Görüşmeci 6		Kadın	Lisans	Sınıf öğrt.	5+ / 10+	Kürt	Ev sahibi
Görüşmeci 7	38	Kadın	Lisans	Sınıf öğrt.	5+ / 15+	Kürt	Ev sahibi

Görüşmeci 8	30	Kadın	Lisans	Diş hekimi (başhekim)	10+ / 25+	Kürt	Ev sahibi
Görüşmeci 9	39	Kadın	Lisans	Mimar (yapı denetim sahibi)	20+ / 40+	Arap	Ev sahibi

Araştırma kapsamında 10 katılımcı ile görüşülmesi planlanmış ancak, 9 katılımcı ile görüşülebilmektedir. Katılımcıların hepsi kadındır ve aileyi temsil etmesi bakımından erkeklerle de ayrıca görüşülmemiştir. Katılımcıların eğitim durumunu incelediğimizde çoğunun lisans ve lisansüstü eğitim düzeyinde olduğu ve yine genelinen aktif olarak çalışma hayatında bulunduğu görülmektedir. Kadın katılımcıların meslekleri birbirinden farklılık göstermektedir ancak 6 katılımcının eşi hekim iken, diğer 3 katılımcının eşleri mühendis, MEB'de müdür ve iş adamı olarak çalışmaktadır. Katılımcıların gelir durumları incelendiğinde ise kendisi ve eşi MEB 'da çalışan ve öğretmen/müdür olan aile dışında tüm katılımcıların 15, 20, 25 bin üzerinde gelirleri bulunmaktadır. Siirt genelinde düşünüldüğünde bu gelir ortalamalarının iyi olduğunu belirtebiliriz. Ayrıca Siirt'te farklı etnik kökene sahip kişiler olmasından ve araştırma çerçevesinde vakıf arazisi hassasiyetinin Araplarda daha çok olduğu ve bu sebeple Elit Park'tan Kürtlerin daha çok ev aldığı yönündeki bilginin teyit edilmesi açısından etnik köken bilgisine de yer verilmiştir. Arap katılımcıların eşlerinin Kürt olduğu ve vakıf arazisi hassasiyetinin fazla olmadığı görüşmelerden elde edilmiştir. Çalışma genelinde bakıldığında ise katılımcıların çoğunu Kürtler ve Türkler oluşturmaktadır. Son olarak araştırmada 5 kiracı 4 ev sahibi ile görüşülmüştür.

3.1. Kiracı ve Mülk Sahipleri Arasındaki Fark

Siirt Elit Park sitesi, vakıf arazisi üzerine şehrin en zenginleri arasında sayılan bir müteahhitin yaptığı 12 blok 240 daire üzerinde konumlanmış, 80 dairenin vakıf adına kiralık olduğu bir site alanıdır. Site, güvenli oluşu, büyük bir araziye kurulması ve evlerinin metrekaresinin fazla oluşu (240 metrekare) ile proje esnasında dikkat çekmiştir. 2014 yılında evler yaklaşık 170-200 bin TL'ye satılmıştır. Kira bedelleri ise 2014'te Bin TL'dir. Evlerin satış bedelinin o dönem çok uygun olmasının sebebi, vakıf arazisi hassasiyetine karşı, sitenin vaad ettikleri özellikleri daha uygun fiyata alabilmeyi cazip kılmaktır. Bugün itibarıyla sitede 4+1 bir dairenin fiyatı 800-900 bin TL'yi bulmuştur. Kiralar ise enflasyon bazlı artırılmaktadır.

Sitede A blokları 4+1, B blokları ise 3+1 dairelerden oluşmaktadır. Siteyi yapan müteahhit, A bloklarından bazılarını kiraya vermiş, B bloklarından ise bir bloğu kiraya vermiş, diğere tüm blokları satmıştır. Fakat A blokları içerisinde ekonomik durumu B bloklarında oturanlara göre daha yüksek olan ev sahipleri de bulunmaktadır. Bugün itibarıyla kiracılar ile mülk sahipleri arasında şöyle bir farklılık oluşmaktadır: Evleri uygun fiyattan alan bazı mülk sahipleri, sitenin orta gelirli kesimini oluşturmaktadır. Kirada oturan kesim ise geneli doktor ve çift maaşlı olan kiracılarıdır. Dolayısıyla, genel olarak kiracıların ekonomik durumu, mülk sahiplerinden daha iyidir. Ancak Siirt'in önde gelen yerlileri A bloklarından gerek 1 gerekse 2 daire alıp dublex yapmak kaydıyla oturmaktadırlar.

Araştırmanın bu bölümünde bir diğer inceleme konusu olan mülk sahipleri arasında vakıf arazisi hassasiyetinin olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma neticesinde bu hassasiyetin daha çok Arap kökenli

yerlilerde olduğu, sitede daire alan kesimin genelinin Kürt olduğu tespit edilmiştir. Bu konudaki hassasiyetin Kürtler arasında daha az olduğu da tespit edilen bulgular arasındadır:

"Çevrem bu konuda çok baskı yaptı ama benim öyle bir hassasiyetim yoktu ve bu hassasiyetin batıl bir inanç olduğunu düşünüyorum. Kürt kökenlilerde bu hassasiyet Arap asıllılara göre daha az çünkü Arap asıllılar buradan daha az ev aldılar" (Görüşmecı6).

"Benim yok ama eşimin böyle bir hassasiyeti vardı. Bize burayı satan müteahhit fetvaları gösterdi ve eşim ikna oldu" (Görüşmecı7).

Kiracılar arasında ise, evlere ödedikleri kira bedelinin bir kısmının vakıf arazisine gitmesinden dolayı, vakıf arazisi hassasiyet bulunmamaktadır.

Bir diğer araştırma konusu ise, mülk sahiplerinin neden kendilerine özel müstakil ev ya da villa yaptırmak yerine güvenli bir siteyi tercih ettikleri üzerinedir. Bu konuda özellikle ekonomik seviyesi sitede oturanların çok üzerinde olan ev sahiplerinin görüşleri dikkat çekicidir:

"Müstakil ev konfor açısından daha iyi, yazlık olarak kullanıyoruz da fakat genel olarak yalnızlığa sevk ediyor bu yüzden site daha iyi " (Görüşmecı8).

"Müstakil ev de yaptım, bunu da çocuğum için yaptım koşsun eğlensin diye. Ama sadece bunun için gidiyoruz. Sürekli oturmak için bizim siteyi tercih ediyorum. Fakat merkezde güvenli villalar olsaydı tercihim o yönde olurdu" (Görüşmecı9).

Görüşmelerden elde edilen verilere göre, gelir düzeyi iyi olan mülk sahipleri, müstakil ev ya da villayı sadece ikinci ev olarak kullanıyor. Yazları ya da hafta sonları çocuklarıyla zaman geçirebilecekleri yerler olarak tercih ettikleri müstakil evleri, sürekli oturma alanı olarak tercih etmemektedirler. Katılımcılardan birinin müstakil evlerin yalnızlığa sevk ettiğini, diğer katılımcının ise sürekli oturulacak villaları ancak güvenliği olması kaydıyla tercih edeceğini söylemesi bu noktada önemlidir. Görüşme neticesinde insanların güvenliğe olan düşüncükleri ve bu sebeple yalnız olmaktan çekindikleri tespit edilmiştir.

3.2. Elit Park Sitesinin Tercih Edilme Sebepleri

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların güvenli elit siteleri tercih etmesindeki temel saikler incelenmiştir. Buradaki amaç, güvenli sitelerin tercih sebeplerini, cazip özelliklerini, oturdukları sitenin diğer sitelerden farkını, sosyal imkânlarını ve komşuluk ilişkilerini nasıl bulduklarını analiz etmektir. Buna göre katılımcıların tümü güvenli siteleri tercih etmelerini güvenlik, sitenin peyzajı ve çocuk oyun alanı, kendileriyle benzer statüdeki kişilerle aynı yerde yaşama konuları üzerinden ifade etmişlerdir:

"Güvenlikli olması, güzel bir bahçesinin olması ve genelde doktor kesiminin burada oturuyor olmasından dolayı bu siteyi tercih ettik" (Görüşmecı 1).

"Çocuğum olduğu için çocuk parkı ve bahçesinin olması, güvenli olması (eşim bazen geç saatte geliyor ben kendimi daha güvende hissediyorum), bir de burada oturan insanların bizim yaşantımızla benzer olması çok önemliydi" (Görüşmecı3).

Güvenlik konusu katılımcıların tümü için önemli bir tercih noktasıdır. Kendilerini güvende hissetmenin metropol ya da büyük şehir olmayan küçük şehirlerde de önemli hale gelmesi dikkat çekicidir. "Daha önce oturduğunuz yerlerde güvenliğinizi tehdit eden bir durumla karşılaştınız mı?" sorusuna katılımcıların tümü

"hayır" demesine rağmen, güvenliklerinden emin olmak istedikleri ve özellikle çocukları bahçede kendi başlarına oynarken içlerinin rahat olması açısından güvenliğin önemli olduğu tespit edilen bulgular arasındadır. Ayrıca Siirt gibi kimi zaman terör olayları sebebiyle güvenlik endişesi yaşanan şehirlerde, güvenli siteler özellikle dışarıdan tayin sebebiyle gelen memur kesimi için ilk tercih yeri olarak seçilmektedir.

Siteleri cazip kılan özellikleri Elit Park sitesi özelinde incelediğimizde, kişilerin kendileriyle benzer statüdeki insanlarla bir arada oturma isteği öne çıkan bulgular arasındadır. Araştırmanın başında Harvey'in ifadesi ile belirtecek olursak insanların bir arada yaşamalarını sağlayan şey, birbirlerine benzer olmalarıdır. Sitenin özellikle kirada oturan sakinleri, çoğunlukla doktor kesimini oluşturmaktadır. Öyle ki bazı blokların tümü doktorlardan oluşmaktadır. Meslek benzerliğinin yanı sıra oturan kesimin tümünün belli bir ekonomik statüde olması, hepsinin en az bir tane arabası olması, genelinin çekirdek aile ve çalışan kesim oluşu da katılımcıları birbirine benzer kılan özellikler arasındadır.

Siteleri cazip kılan bir diğer özellik ise, oturan kesimin çocukları için güzel bir oyun alanının olması ve dışarıdaki parklara gitme zorunluluğunun kalmamasıdır (ayrıca dışarıdaki parklar ve oyun alanları, çok farklı insanların bir araya geldiği sosyal bir alandır). Evlerinden dışarıya çıkmadan, balkondan kontrol ederek sitenin diğer çocuklarıyla parkta oynayabilmesi, aileler için önemlidir. Öyle ki, çocuk oyun alanını, site içinde yüzme havuzu ya da fitness salonu olan fakat oyun alanının dar ya da hiç olmadığı sitelere göre daha çok tercih etmektedirler:

"Bahçesi daha küçük ama spor salonu, fitness'i, yüzme havuzu olan bir sitedense burayı tercih ederim. Peyzajı görmesi ve böyle bir çocuk oyun alanının olması daha önemli bence. Spor yapacaksam başka yerlere de gidebilirim"(Görüşmecisi3).

Araştırmaya göre çocuk sahibi aileler için güvenli sitelerin büyük bahçeye sahip olması ve oyun alanının olması önemlidir. Ayrıca tüm aileler için (çocuk sahibi olan veya olmayan), güzel bir peyzaja sahip iç açıcı ve evlerin birbirine yakın olmadığı bir sitede oturmak, tercih sebepleri ve o sitenin cazip özellikleri arasındadır. Siirt Elit Park'ta oturan sakinler, kendi sitelerini şehrin diğer sitelerinden ayrı tutmakta, Elit Park'ın bahçesinin, konumunun ve oturan kesimin diğer sitelerde olmadığını vurgulamaktadırlar:

"Burada komşular daha modern görüşlü. Diğer siteleri yakın ilişkisi olan, dedikodunun ve cahil kesimin fazla olduğu yerler olarak görüyorum. Bizim site öyle değil. Ayrıca sitenin merkeze yakın konumu ve böyle bir geniş arazide yer alması, büyük bir bahçesinin olması da diğer sitelerden ayrı kılıyor burayı" (Görüşmecisi9).

Elit Park sitesi Siirt'in yapılmış en gözde sitelerinden biridir. Yaklaşık 7 yıl önce imarı bitmesine rağmen, bugün yeni yapılan diğer sitelere nazaran daha çok tercih edilmektedir. Sitede bulunan 240 dairenin 80'i kiralık konutları oluşturmaktadır. Bu sitede kirada oturmaya yönelik büyük bir talep bulunmasından dolayı, sırada bekleme durumları olmaktadır. İnsanlar, bu sitede oturabilmek adına 3 ay veya daha fazla bekleyebilmektedirler:

"Bu sitenin özellikleri sebebiyle burada oturmak için 3 ay sıra bekledik. Elit Park için sıra beklemeye değer" (Görüşmecisi1).

Sitedeki dairelerin kirası ve aidatı yaz için toplam 2000 TL'yi, kışın ise 3000 TL'yi geçmektedir. Siirt şartlarında en pahalı sitede oturmak için sıra beklemeye razı olmanın arkasında, sitede oturanların çalışan ve kiracı olmaya aday olan kişilerle benzer statüde kişiler olması ve çocuklu aileler için bahçesinin büyük

olması sebepleri yatmaktadır. Homojen bir topluluğa dâhil olma konusu ayrı bir başlık altında analiz edilmiştir. Ayrıca kira için sıraya girenler arasında sıranın bir an önce kendilerine gelmesi için araya tanıtık sokulması durumları da meydana gelmektedir.

3.2.1. Homojen Bir Topluluğa Dâhil Olma ve Sitenin Kişilerin Yaşantılarına Etkisi

Güvenlikli siteler, kişileri statülere ayıran ve benzer olanların bir arada olduğu, ancak farklılıkların minimal düzeye indiği mekânların adresi konumuna gelmiştir. İnsanlar ekonomik durum, evlerin içi, eğitim seviyesi ve çekirdek aile olma konularında benzerlik taşımakta ve kendileriyle benzer durumda olan diğer kişilerle bir arada yaşayacakları siteleri tercih etmektedirler; bu duruma homojen bir topluluğa dahil olma diyebiliriz. Böyle bir topluluk içerisinde yoksulluğun görünmezleşmesi, zenginliğin ise sadece kendileriyle benzer kişiler arasında yabancılardan uzak bir şekilde yaşanması durumu ortaya çıkmaktadır. Özellikle İstanbul, Ankara gibi büyükşehirlerde gözlerden uzak ve kapalı duvarların arkasında yaşanan hayat, sokaktaki insanlara kapalı olduklarının mesajını da içermektedir. Modern dünyada insanlar kendileriyle benzer oldukları ölçüde bir arada yaşamaktadırlar. Farklılıkların zenginlik kazandırdığı vurgusu, evlerimizi tercih edeceğimiz mekanlar, apartmanlar için geçerli olmamaktadır. Nitekim çalışma kapsamında Siirt Elit Park'ta da durum buna benzemektedir. Elit Park sitesi, birbiriyle benzer ekonomik gelir seviyesine sahip, karı-koca çalışan ve evlerine giren toplam gelirin en az 8-10 bin olduğu, eğitim durumunun en az lise ve üstü olan çekirdek ailelerden oluşmaktadır. Tayin sebebiyle gelen hâkim, savcı, doktor, diş hekimi gibi beyaz yakalı üst grup memurların ilk tercih yeri de Elit Park sitesidir. Kendileriyle benzer statüde olan kişilerle bir arada oturma isteğini katılımcılar şöyle ifade etmektedirler:

"Burada oturan insanların bizim yaşantımızla benzer olması önemli. İcabında çocuğum parka indiğinde belli düzeyde ki ailelerin çocuğu ile oynuyor, ailelerin belli bir eğitim ve terbiye düzeyinde olmasını istiyorum tabiki" (Görüşmeci3).

"Oturun kesim burada daha farklı, kiracıların çoğu doktor. Komşularımın güvenilebilecek insanlar olduğunu bilmem, diğer yerlerden ayrı kılıyor burayı" (Görüşmeci1).

"Bizimle aynı hayatı paylaşan daha çok insan var burada. Eşim doktor, oturduğum blokta tamamen doktorlar oturuyor. Saygın bir çevre edinimi burada daha kolay" (Görüşmeci5).

Görüşmecilerden elde edilen verilere göre katılımcılar kendileriyle aynı meslek grubu, benzer yaşantı ve statüde olan kişilerle oturmayı önemli bulmaktadır. Çocuklarının oyun arkadaşlarının, kendileri gibi belli bir statüde olan ailelerden yetişmiş olmalarına da ayrıca vurgu yapmaktalar. Böyle bir ortamda çocuklar, farklılıklardan ziyade benzerliklerin içinde büyümekte, içinde bulundukları hayatın dışında bir çevreye yabancı kalmaktadırlar. Aileler için homojen bir topluluğa ait olmak, siteril bir hayatın göstergesi durumundadır. Böyle bir topluluğun vücut bulduğu en önemli mekânlardan biri güvenlikli sitelerdir. Kişiler buralarda daha saygın bir çevre edindiklerine, yabancı ve farklı olana alışma durumunu yaşamadan, benzer hayatlar içerisinde daha konforlu ve karmaşadan uzak yaşadıklarına inanmaktadırlar. Benzer insanların bulunduğu adres olarak güvenlikli sitelerde, evlerin içi de benzer hale gelmekte, aynı tarz evlerin içi aynı tür mobilya ve dekorasyonlarla biçimlenmektedir:

"Gidiyoruz mesela bir komşumuza, evinin bir yerine bir dekorasyon yapmış, bunun gibi bir şey ben de yapabilirim, güzel durmuş diyoruz veya birinin aldığı bir eşya veya kıyafet diğer kişileri de etkiliyor. Dolayısıyla herkes belli bir standardı yakalamış oluyor" (Görüşmeci2).

Herkese belli bir standardı yakalaması veya yakalayabilmesi şüphesiz ki, ekonomik gelir durumuyla doğrudan bağlantılıdır. Sitede oturanların geneli, birinin evinde olan eşyayı, arabayı ya da kullandığı parçaları alabilecek konumdadır. Bu da sitedeki benzer hayatı yaşayan insanların belli bir standardı da yakalamasını sağlamaktadır. Ayrıca gelir durumu site genelinin biraz altında olanların da kendilerinden üst konumda olanlara benzemeye çalıştıkları katılımcıların ifadelerinden tespit edilmiştir. Araştırmanın bu bölümüne göre, oturanların bu sitede yaşamalarına etki eden ana motivasyonlardan biri, diğer site sakinleriyle benzer hayatı paylaşımları ve dolayısıyla homojen bir topluluk oluşturabilecekleri bir alanı sunuyor olmasıdır.

Ayrıca katılımcılar arasında güvenli sitede oturuyor olmanın kendi yaşantıları üzerinde de birtakım etkileri bulunmaktadır. Daha evvel bu tarz bir sitede oturmayıp, ardından güvenli sitelere geçen katılımcılar, bu durumun yaşam konforlarını artırdığını, evlerinin içini daha lüks ve özenli döşediklerini, araba park sorunu olmadığı için daha iyi bir araba aldıklarını ve oturanlar arasında gelişen site kültürünün kendilerini de etkilediğini belirtmişlerdir.

3.2.2. Sosyal İmkânlar ve Komşuluk İlişkisi

Tercih edilen güvenli sitelerde sosyal imkân ve komşuluk ilişkisinin analiz edildiği alt başlıkta, Elit Park sitesi üzerinden, oturan sakinlerin sitenin sosyal imkânlarından memnuniyet düzeyleri ve komşularla aralarındaki ilişki analiz edilmeye çalışılmıştır. Özellikle Batı'da veya Anadolu'da büyük şehirlerde yapılan site alanları, oturacak olan kesime, siteden dışarıya çıkmadan gerekli tüm ekonomik ve sosyal ihtiyaçları karşılayabileceklerini vaad etmektedir. İçerisinde alışveriş alanları ve hatta seçkin mağazaların bulunduğu, cafelerin, sinemaların, spor salonu ve yüzme havuzlarının, çocuklar için faaliyet alanlarının (hatta kreşlerin) yer aldığı devasa siteler, sosyal hayatta farklı türden insanlara karışmadan, siteril bir ortamda yaşamının yeni mekânsal adresleri haline gelmektedirler. Bütün bu imkânları elde etmenin yolu, ekonomik statüden geçmektedir. Siirt Elit Park sitesi yukarıda bahsedilen sosyal imkânlarla sahip olmayan bir sitedir. Siirt genelinde yeni yapılan siteler içerisinde kapalı otopark sistemi, yüzme havuzu ve fitness salonu olan siteler de bulunmaktadır. Ancak bu siteler gerek yapıldıkları konum itibarıyla gerekse site bahçesinin darlığı ve evlerin birbirlerine olan yakın mesafesiyle dikkat çekmektedir. Yapılan spor salonu ve yüzme havuzu ise sitenin -1 veya -2 katında bulunmaktadır. Bu sitelerin de bir tercih sebebi olduğunu kabul etmekle beraber, hiçbirinde kira için sıra bekleme durumları bulunmamaktadır. Elit Park sitesi, büyük peyzaj alanı, yürüyüş yolu, kamelyalar ve çocuk oyun alanları dışında bir sosyal imkâna sahip olmamasına rağmen, Siirt'te en çok tercih edilen site alanıdır:

"Sosyal pek bir imkânı yok ama yine de memnunum. Benim beklentilerimi karşıladı hatta beklentilerimin üstünde diyebilirim" (Görüşmecisi4).

Komşuluk ilişkileri, mahalle kültürünün yerini site kültürünün almasıyla birlikte zayıflamaya başlamıştır. Mahallerde oturanların birbirlerini bildikleri ve sürekli gidip geldikleri, manavın, bakkalın, mahallede oturanlar ile kuvvetli bir ilişkisinin olduğu ortamlardan, aynı apartmanın içerisinde yan komşunun bile tanınmadığı, sadece asansörlerde selamlaşan, komşuluk ilişkilerinin zayıf kaldığı site ortamlarına geçiş yapılmıştır. Özellikle şehirleşmenin artışı ve pek çok farklı insanın bir arada yaşaması ile birlikte güven duygusu da azalmış, insanlar evlerini kimseye açmamaya ve komşuluk ilişkisi kurmamaya başlamışlardır. Bu durum özellikle büyük şehirlerdeki pek çok site için geçerlidir. Ancak küçük şehirlerde durum biraz daha farklı seyretmektedir. Yeni yapılan site alanları, Siirt gibi küçük şehirlerde yeni bir toplumsal ilişkinin de kurulmasını sağlamaktadır. Sitede oturanların birbirlerine benzemelerinden dolayı, benzer ilişkiler de kurulmaktadır. Gün yapmak, kamelyada toplanıp çay içmek, komşusuyla yürüyüş yapmak, birbirlerine

sabah kahvesine veya akşam oturmasına gitmek gibi faaliyetler yapılmaktadır. Ancak görüşmeler esnasında mülk sahipleri komşuluk ilişkisinin kiracılar arasında daha iyi düzeyde olduğunu belirtmişlerdir:

"Kiracılarda komşuluk daha iyi. Çünkü oturan kesim meslek olarak birbiriyle aynı nerdeyse, bu da daha çok ilişki kurmaya neden oluyor" (Görüşmeci5). (Ev sahibi)

"Bir ev sahibi olarak komşuluk ilişkisi beklediğim gibi olmadı. Siirt'li oluşum ve komşulara vakit ayıramıyor oluşum bunda etkili olabilir. Kiracılar arasında komşuluk daha iyi" (Görüşmeci6). (Ev sahibi)

"Komşuluk ilişkilerim çok iyi, pek çok tanıdığım burada oturuyor, her zaman gidip gelebiliyorum onlara" (Görüşmeci3). (Kiracı)

Görüşmecilerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, meslek hayatından veya sosyal hayattan tanıdıkları kişilerin olması kiracılar arasındaki ilişkinin daha iyi olmasını sağlamaktadır. Ev sahipleri arasında ise, gerek Siirt'li oluşları ve yakın çevre ve akrabalarından dolayı site sakinlerine fazla zaman ayıramamaları, gerekse de ev sahibi olarak oturulan bloklarda çok farklı kesimden insanların bir arada oluşu nedeniyle komşuluk ilişkisi daha zayıf kalmaktadır. Araştırmada elde edilen bu veriler Dr. Mehmet Akalın tarafından yapılan *Mekânsal Ayrışmanın Bir Yeni Biçimi Olarak Kapalı/Kapılı Siteler: Akkent Konutları Örneği* isimli çalışmanın bulgularından farklılık göstermektedir. Akalın'ın çalışması Ankara'da yapılmış ve komşuluk ilişkisinin zayıf olduğu bulgusu çıkmıştır. Bizim çalışmamız, kiracılar arasında komşuluk ilişkisinin iyi olması noktasında farklılaşmaktadır.

3.2.3. Prestij Göstergesi ve Nezih Bir Yaşam Alanı Olarak Elit Park Sitesi

Araştırmanın bu bölümünde Elit Park gibi güvenli sitelerde yaşamın, bir prestij ve statü göstergesi olup olmadığı, oturan kesimin genelinden yola çıkarak sitenin nezih ve seçkin bir hayat yaşamaya etkisi; bunun yanı sıra dışarının sitede oturan kesimi nasıl algıladığı site sakinlerinin görüşleri üzerinden incelenmiştir. Elde edilen görüşme verilerine göre, Elit Park sitesinde oturmak katılımcılara bir prestij ve statü kazandırmaktadır. Bu statü kimi zaman, oturan tüm sakinlerin belli bir gelir statüsünün üzerinde olmasından dolayı oluşan bir durumken, kimi zaman da kişi kendini prestijli hissetmese de dış çevrenin Elit Park'ta oturduğu için kendisini zengin bulmasından kaynaklı oluşmaktadır. Katılımcıların geneli diğer evlere kıyasla, oturdukları sitenin farklı olduğunu ve bunun da kendi statülerini Siirt genelinde artırdığını belirtmektedirler:

"Burada oturmak prestij kazandırıyor, Siirt'in en elit sitesi burası fakat 4+1'ler daha prestijli" (Görüşmeci7).

"Prestij kazandırıyor tabi ki. Bana özel bir statü kazandırmasa da burada şehir hayatı içinde diğer evlere kıyasla daha statülü ve prestijli bir yerde oturuyorum" (Görüşmeci5).

Görüşmelere göre sitenin içerisinde de kendine has bir statü ayrımı mevcuttur. 4+1 bloklar gerek 3+1'lerden daha büyük ve pahalı olması gerekse oturan kesimin daha ziyade doktor, diş hekimi, mimar veya esnaf olmasından dolayı daha statülü bulunmaktadır. Ayrıca blokların site içerisindeki diziliminde 4+1'ler kendi içlerinde, 3+1'ler kendi içlerinde dizayn edilmişlerdir. Bloklar arasındaki farklılık, birinin diğerinden daha prestijli olması anlamına gelmektedir. Buradaki etkin olan unsur, ekonomik sınıf ayrıcalığı ve eğitim durumudur.

Katılımcılardan birinin sitenin prestij göstergesi olup olmadığı konusundaki analizi dikkat çekicidir. Büyük şehirlerde Elit Park gibi bir sitede oturmanın şimdikinden daha fazla statü kazandıracağını belirten katılımcı, statülerini Siirt'te olmalarından dolayı fazla hissedemediklerini belirtmiştir:

“Bizim blokta hep doktorlar oturuyor, hatta müteahhit sizin bloğun altına hastane kuracağım diye dalga geçiyordu. Açıkçası buradan büyük şehirlere gitsem bu kadar doktorun ve saygın insanların bir arada olduğu bir yerde kendi statümü çok daha fazla hissederim, ancak Siirt'teyiz o yüzden aşırı bir prestij kazandırmıyor” (Görüşmeci2).

Görüşmelerin tümünden elde edilen verilere göre Elit Park'ta oturmak Siirt genelinde prestij ve statü göstergesi olmakta; oturan kesimden dolayı katılımcılar arasında daha nezih ve seçkin bir hayat yaşandığı yönünde algı oluşmaktadır.

Elit Park'ta oturmanın seçkin ve nezih bir hayat sunup sunmadığı konusunda da katılımcıların tümü aynı fikirdedir. Görüşmelerde katılımcılar, Siirt'in önde gelen Elit Park sitesinde oturmanın nezih bir hayatı ve beraberinde seçkin bir yaşamı sunduğunu düşünmektedirler. Kirada oturacak kişilere site yöneticisi tarafından, oturmadan önce mesleklerinin ve ne iş yaptıklarının sorulması, çok çocuklu ailelerin sitede yaşamıyor oluşu, ekonomik seviyesi yüksek olan kişilerin çoğunun aynı zamanda eğitilmiş insanlar oluşu, katılımcılar açısından nezih bir hayatı da beraberinde getirmektedir:

“Elit Park'ta insanlar oturmak için sıra bekliyor. Bence sıra beklemeye değer bir site. Yöneticimiz bir dönem İsveç'te yaşadığı için sitenin bu nezih düzeninin oluşmasında onun Avrupa'da aldığı eğitim ve kültür de etkili diye düşünüyorum” (Görüşmeci8).

Sitedeki nezih hayatın oluşmasında, site yöneticisinin Avrupa kültür ve eğitimini almış olmasının etkili olduğuna değinen katılımcı, site kültüründe nezih ve seçkin bir hayatın, Batılı ve modern bir kültürle oluştuğunu vurgulamaktadır. Site sakinleri genel olarak, mahalle kültüründen farklı bir hayat yaşadıkları, oturan kesimin çoğunun seçkin insanlar olduğu ve bunun da nezih bir yaşam sunduğu konusunda hem fikirlidir.

3.2.4. Güvenlikli Siteler Bir İhtiyaç mı?

Güvenlikli sitelerin tercih edilmesinde, yalnızca konforun artırılması ya da daha nezih bir hayatın yaşanması değil, aynı zamanda günümüz koşullarında bir ihtiyaç olarak kabul edilmesi de etkili olmaktadır. Görüşmelerden elde edilen verilere göre katılımcıların tümü, oturdukları güvenlikli siteler gibi yerleşim alanlarının büyük bir ihtiyacı karşıladığı konusunda hem fikirdirler. Katılımcılara göre güvenlikli siteler çocuklarının ve kendi güvenliklerinin sağlanması, dışarıdan tayin dolayısıyla gelen memur kesiminin, şehrin alışık olduğu kültürel düzenin dışında kendi standartlarına göre bir mekânda yaşaması adına ihtiyaç haline gelmiştir:

“Böyle siteler ihtiyaç. Sonuçta yöre halkının alışmış olduğu bir kültürel düzen var ve evlerin standardı ona göre. Ama bir de buraya dışarıdan çalışmaya gelen ve o kesimin alışmış olduğu bir standart var. O standardın olduğu bir yapılanmanın olması ihtiyaç. Elit Park bu ihtiyacı karşılıyor bence” (Görüşmeci1).

“Sitelerin yapılması özellikle memur kesim için güzel olmuş. Ben daha önce site dışında oturdum burada, evleri küçük, yeterli dolap alanları yoktu. Ayrıca güvenliğimiz açısından da büyük bir ihtiyacı karşıladı burası” (Görüşmeci4).

İnsanların güvenli siteleri ihtiyaç olarak görmesinde öncelikli sebebin güvenlik olduğu, bunun yanı sıra memur kesimi ve yerli halk için dışardaki evlerden farklı olarak daha düzenli bir yerleşim alanı sağlaması etkili olmuştur. Hem ihtiyacı hem konforu sağlayan site alanları insanların çevre ile olan irtibatının mekâna yansımalarının bir göstergesi haline gelmiştir

3.3. Sitelerin Sosyal ve Mekânsal Ayrışmanın Adresi Haline Gelmesi

Elit Park'ta oturmak tüm katılımcılar nezdinde bir ayrıcalık kazandırmaktadır. Çevre mahallelerde, müstakil apartmanlarda, araba parkının sorun olduğu sokaklarda oturmamak katılımcılar nezdinde bir ayrıcalık olarak algılanmaktadır:

“Mahalle hayatından daha farklı bir hayat yaşadığımız için ayrıcalık kazandırıyor. Siirt'te en yüksek aidatı olan sitede oturuyoruz. Mahallede yaşayan tanıdıklarım burada oturmamı bir zenginlik olarak görüyor ve burada oturanlara özeniyorlar” (Görüşmecı6).

Elit Park sitesinde oturmanın dışarıdan zenginlik, statü ve özenilecek bir durum olarak görülmesi, site sakinlerine “siz orada oturuyorsanız, siz zenginsinizdir” ifadelerinin kullanılması, dış çevrenin burayı gerek mekân olarak gerekse oturan kesim olarak farklı gördüğünü göstermektedir. Bu durum esasında mekânsal ayrışmanın da göstergesidir. Elit, prestijli, yüksek maliyetli güvenli sitelerde oturmak; ayrıcalıklı bir hayat yaşamamanın, benzer statüdeki kişilerle bir arada olmanın ve konforlu bir hayatın örneği olarak görülmektedir.

Oturulan evin, sokağa park edilen arabanın, evde yalnız bırakıp markete kadar gittiğiniz çocuğunuzun güvenliği, mahalle kültürünün olduğu yerlerde komşular arasında sağlanmaktadır. Öyle ki, evinizi bırakıp bir yerlere tatile gittiğinizde bahçenizin, meyve ağaçlarınızın vb. her şeyin koruyucusu komşular olmaktadır. Sizin yerinize siz olmadan da size ait her şeyi güven altında tutan mahalle hayatı, siteleşmelerin artması ile birlikte zayıf düşmüş, insanlar artık kendilerine ait olanların güvenliğini ve korumasını “güvenlik görevlileri”ne teslim etmiştir. Korunaklı siteler ya da refah adacıkları olarak tabir edilen, son dönemlerde Türkiye’de de sayısı gittikçe artan ve ülkenin her yerinde dikey olarak yükselen bu site alanlarının tercih edilmesi, insanın insana olan güven probleminin, şehir hayatında pek çok farklı kesimle bir arada oturmanın zorluğunun, çocukların oynadıkları sokakların ve parkların artık güvenilmez yerler haline gelmesinin bir sonucudur. Güvenli siteler, kentleşmenin yaşandığı yerlerde ortaya çıkmaktadır ve kentsel mekânın dönüşmesine, bununla beraber sosyal ilişkilerin de dönüşmesine; dolayısıyla sosyal ve mekânsal ayrışmaya neden olmaktadır.

Bugün kentsel dönüşüm adı altında site projelerinin imara açıldığı yerlerde, eski mahalle evleriyle yeni dikelen siteler arasındaki fark hemen göze çarpmaktadır. Evin ve mekânın değişmesi kent hayatında ekonomik gelir durumuyla doğrudan bağlantılıdır. Gelire bağlı eşitsizliğin artması bireyler arasındaki uçurumu derinleştirmekte, kentlerdeki hâkim üretim biçiminin sanayiden hizmet sektörüne evrilmesiyle birlikte de orta sınıf yükselişe geçmektedir. Hizmet sektörüne bağlı orta sınıfın yükselmesiyle birlikte, tüketim artmakta ve para ile alınan göstergeler, ayrışmanın daha da belirgin olmasına neden olmaktadır. Güvenli sitelerde oturmak, mahalle hayatının yaşandığı mekândan farklı bir yerde yaşamamanın, sadece bir ev almanın değil aynı zamanda o mekâna ait tüm göstergeleri de almanın örneğidir. Görüşmeler esnasında katılımcıların Elit Park sitesinin merkezde her yere yakın olması, Avm'nin sitenin arkasına kurulmuş olması ancak diğer yerlerden farklı olarak güvenli bir bölge olmasına vurgu yapmaları mekânsal ayrışmayı ortaya koymaktadır:

“Öncelikle evim güven içinde olsun istedim, bu sitede birileri evime geldiğini söylediklerinde güvenlik görevlisi arayıp soruyor. Dolayısıyla evime kim geliyor biliyorum. Bunun yanı sıra çocuklarım ben isteyken ya da yanlarında olmadığım da bahçede içim rahat bir şekilde oynasınlar istedim. Ayrıca iyi bir araba aldım ve arabam için güvenli bir otopark olmasını istedim” (Görüşmeci2).

“Bu bahçe hiçbir yerde yok, belediyenin parkları bile bu kadar büyük değil, evleri güzel ve geniş, konum olarak iyi yerde, çarşıya hastaneye Avm’ye yakın. Bütün bunların beraberinde oturan kesim kafama uygun ve güvenli bir yer” (Görüşmeci3).

Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak, güvenli site olarak Elit Park’ın, kentin diğer mekânlarından ayrı tutulduğunu, öyle ki bahçesinin şehirdeki parklarda bile olmadığını ve oturan kesimin farklı görüldüğünü, dolayısıyla mekânsal olarak ayrıştığını belirtebiliriz. Sosyal ayrışma ise gelire ve dolayısıyla sınıfsal konuma göre olabildiği gibi, etnik ve dini kimliğe göre de olabilmektedir. Andersen (2004), sosyal ayrışmayı şu şekilde tanımlamaktadır: “Sosyal ayrışma, gruplar arasında artan sosyal ve kültürel farklılıklara yol açan, etnik ya da sosyal olarak farklı grupların mekânsal ayrışmasıdır” (Andersen’den akt. Firidin Özgür, 2006, s. 80). Elit Park sitesi ve genel olarak güvenli siteler, gelir ve sınıfsal konumundan dolayı sosyal farklılaşmanın yaşandığı kentsel mekânlardır. Bu açıdan, çalışmamız, Doç.Dr. Ebru Firidin Özgür’ün *Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği* (2006) isimli çalışmasının bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

3.4. Elit Park Sitesi’nin Siirt Kent Kimliğine Etkisi

Araştırmanın son bölümünde, Elit Park sitesinin Siirt kent kimliğine etkisi incelenmiştir. Sayısı her geçen gün artan güvenli siteler, yalnızca insanların yaşamlarını değil, aynı zamanda kentsel mekânları da etkileyerek dönüştürmektedir. Kent alanlarının kültürel bloklar halinde bölündüğü, dikey büyümenin arttığı ve mahalle kültürünün zayıfladığı bir şehirde, şehrin kent kimliği de değişime uğramakta ve yeni bir silüet kazanmaktadır. Site alanları Siirt gibi küçük şehirlerde de geleneksel hayattan kopuş ve modern hayatın inşası olarak kabul edilmektedir:

“Bu tür siteler Siirt kent kimliğini değiştiriyor. Daha geleneksel bir hayattan daha modern bir hayat ve şehir anlayışı doğuyor. Elit’te yerlilerden de oturan çok, onlar daha önce site kültürünü bilmiyorlardı, artık öğrendiler” (Görüşmeci5).

Modern bir hayatın doğuşunda şüphesiz kentin değişiminin büyük etkisi vardır. Avrupa’da modernleşmenin doğuşunun miladı sayılan Sanayi Devrimiyle birlikte, Paris, Londra gibi büyük şehirler kurulmaya başlanmış, artan fabrikalaşma, şehirde kır alanlarının boşalıp kent alanlarının yoğunlaşmasına ve dikey ve çarpık bir büyümenin de meydana gelmesine neden olmuştur. Kent değiştikçe insan da değişmiş, ortaya “güvenlik sorunu” ve bunun nasıl sağlanacağı problemi çıkmıştır. 1980’lerden itibaren dünya genelinde sayısı artan güvenli siteler, bu güvenlik sorununa ve kentteki farklı kesimi birbirinden ayırarak, statü odaklı blokların ortaya çıkmasına hizmet etmiştir. Mekânsal ayrışmanın adresi haline gelen siteler, aynı zamanda yeni bir birleşimin de yeri olmuştur. Güvenli sitelerde insanlar yeni sosyal ilişkiler geliştirmiş, site kültürünü öğrenmiş ve geleneksel olan yerine daha modern bir hayatı yaşamaya başlamışlardır. Araştırma genelinde Siirt Elit Park’ın şehirde yapılan ilk güvenli site alanlarından biri olması ve buranın imarının şehrin silüetini nasıl etkileyip değiştirmeye başladığını görüşmeler esnasında katılımcılar ifade etmişlerdir:

“Bizim site Siirt'te yapılan ilk güvenli sitelerden. Bu gibi siteler, insanların da ortalamalarını yükseltti. Çünkü Siirt'in evleri pek iyi değil, site tarzı evler konforu artırdı ve insanlar da buraları tercih ediyor” (Görüşmecisi).

“Bu siteler Siirt'i çok etkiledi bence. Tepeden şehre bakıyorum imar için, bu bölgenin farkı hemen anlaşılıyor, şehrin silüetini değiştiriyor. Siteler evlere daha özen verildiği, konfora daha önem verildiği bir hayatın göstergesi oldu. İnsanlar da bu duyguları artırıyor. Sitelerde yaşayanlar sitenin kültürünü oluşturanlardır. Batı'dan gelen memurlar da yerlileri etkileyip, site kültürünü daha da öğretiyorlar bence” (Görüşmecisi9).

Görüşmelerden elde edilen verilere göre, Elit Park sitesi ve yapılan diğer güvenli siteler, Siirt'e daha modern bir silüet kazandırmakta ve insanların daha evvel yaşadıkları küçük ve dip dibe olan apartmanlardan, daha konforlu ve çevre düzenlemesi daha iyi olan siteleri tercih etmelerine olanak sağlamaktadır. Burada değinilmesi gereken önemli noktalardan biri de belediyenin ve müteahhitlerin, daha evvel şehrin planlamasında evleri ve sokakları dar, kasvetli ve kimi odaların penceresiz kör odalar olduğu bir şehir yapılmasına imza atmış olmalarıdır. İyi bir belediyecilik anlayışının olmaması ve müteahhitlerin, ellerindeki araziye şehrin ihtiyacına göre değil, tamamen kâr odaklı yaklaşarak imar yapımları Siirt genelinde olumsuz karşılanan bir durumdur. Bundan dolayı, site alanları günümüzde daha çok tercih edilmektedir. Daha konforlu bir çevre düzenlemesinin yapıldığı, insanların yaşam alanlarını güzelleştirmek ve şehri karmaşık bir görüntüden uzak tutmak gayesinin olduğu bir belediyecilik ve imar anlayışında, site alanlarının tercih edilme düzeyi de düşecektir. Nitekim Avrupa'da müstakil, bahçeli ve belli bir düzen içerisinde inşa edilen mekânlar, yüksek katlı site alanlarından daha fazla tercih edilmektedir.

Bunun yanı sıra, görüşmelere göre katılımcılar, site hayatına geçtiklerinde konforlarına ve evlerine daha fazla önem vermektedirler. Bu durum Sevgi Kesim Güven ve Altan Kar'ın *Kutuplaş(tır)manın Yeni Mekânları: Kapalı Siteler (2013)* isimli çalışmasının bulgularına benzerlik göstermektedir. Bu tür mekânların tercih edilme sebebinin altında, sıradanlaşan bireyin kendini bir tür özel hissetme adına gösterdiği çabanın yattığına vurgu yapan çalışmanın sonuçlarıyla uyumlu bir şekilde, Siirt Elit Park sitesinde görüşme yaptığımız katılımcıların geneli, bu siteye taşındıktan sonra evlerine ve eşyalarına daha fazla özendiklerini, sitenin konforlu bir hayat yaşamalarına olanak sağladığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla şehrin diğer çarpık, dar ve dip dibe olan yerleşim alanlarından farklı olarak, bu tür siteler bireylerin, kendilerini daha özel ve konforlu hissetmelerine; evlerine daha özen gösterdikleri bir hayatı yaşamalarına olanak sağlamaktadır.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Güvenlikli konut alanlarının Türkiye'de 1980'lerden itibaren yaygınlık kazanması, zaman içerisinde küçük Anadolu şehirlerinde de popüler hale gelmesi, kentsel mekânların ve mekânın içerisinde vuku bulan sosyal ilişkilerin de değişimine neden olmuştur. Bu çalışmada güvenli sitelerin oturan kesime prestij, statü kazandırma, nezih ve seçkin bir hayatı yaşamaya etkisi, homojen bir topluluğa dahil olma, birey ve kent kimliği üzerindeki etkileri ile komşuluk ilişkileri üzerinde durularak, Siirt Elit Park örneği ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Özellikle güvenlik açısından sıkı bir denetimi olan, yeşil alan ve peyzajı ve farklı sosyal, spor aktiviteleri bulunan sitelerde oturmak, gelir durumuyla doğrudan bağlantılıdır. Bu sebeple çalışmada Siirt genelinde her kesim tarafından bilinen ve şehirde bir ağırlığı, prestiji olduğu düşünülen,

oturan kesimin ise belli bir ortalamanın üzerinde olduğu Elit Park Sitesi seçilmiştir. Sitede oturanların aile gelir durumları genel olarak 15 bin TL'nin üzerinde seyretmektedir. Bunun nedenlerinden birisi, oturan memur kesimin genelinen çift maaşlı olması ve çiftlerden birinin doktor, diş hekimi, mühendis gibi gelir durumu diğer memuriyetlere göre daha yüksek olan kesimden oluşmasıdır. Sitede oturan ve çoğunluğu Siirt'in yerlisi olan mülk sahipleri arasında ise gelir durumu farkı daha fazladır. Kimi mülk sahipleri Siirt şartlarında gelir durumu yüksek olan aileler iken, kimi mülk sahipleri sitenin 3+1 bloklarında uygun fiyata satılan dairelerinden alabilmiş orta kesim ailelerdir. Gelir durumu yüksek mülk sahipleri arasında müteahhitler, yapı denetim sahipleri, eski belediye başkanı, yerel siyasette yer edinmiş saygın şahsiyetler ve ticaretle uğraşan kesim bulunmaktadır. Ayrıca sitenin vakıf arazisi üzerine kurulması, şehrin önde gelen Arap kesimi tarafından sıkıntılı bulunmuş bu sebeple evleri genel itibarıyla Kürt kesimi satın almıştır.

Yapılan görüşmeler neticesinde ekonomik durumu yerinde olan mülk sahipleri, yazlık veya ikinci ev olarak müstakil villalar kullanmakta, ancak güvenlik sebebiyle oturdukları temel konut olarak siteyi tercih etmektedirler. Kiracılar ve memurlar ise siteyi güvenliği, çocuklar ve kendileri için olan yeşil alanı ve oturan kesimin kendileriyle benzer kişiler olması sebebiyle tercih etmektedirler. Oturan kesim için Elit Park sitesi, şehrin diğer sitelerinden ayrı tutulmakta, şehrin tüm kesimi tarafından en cazip yer olarak algılanmaktadır. Nitekim bu sitede kirada oturabilmek için özellikle dışarıdan gelen memur kesimi aylarca sıra beklemektedir. Sitenin kira ve aidatını ödemede sıkıntısı olmayacak, gelir durumu müsait ve güvenilir aileler siteye yönetici tarafından kabul edilmektedir. Site, Batı'daki diğer güvenli sitelere nazaran sosyal ve komşuluk ilişkilerinin iyi düzeyde olduğu bir sitedir. Özellikle birbirine benzer memur ve kiracı kesimi arasındaki komşuluk ilişkisinin mülk sahiplerine göre daha iyi olduğu tespit edilmiştir.

Görüşmelerin tümünden elde edilen verilere göre Elit Park'ta oturmak Siirt genelinde prestij ve statü göstergesi olmakta; oturan kesimden dolayı katılımcılar arasında daha nezih ve seçkin bir hayat yaşandığı yönünde algı oluşmaktadır. Dışarıdaki kesimin ise kendilerini sitenin fiyatlarının yüksek olduğunun bilinmesinden dolayı zengin ve prestijli buldukları, gerek gelir durumları gerekse de sitenin sağladığı konfordan dolayı kendilerini ayrıcalıklı hissettikleri katılımcıların görüşlerinden elde edilmiştir. Şehrin diğer sakinleri tarafından Elit Park'a yönelik kanaat; genel olarak bu sitenin statüsü yüksek kesime hitap ettiği ve bu siteyi tercih etmelerinden dolayı yüksek konforlu bir hayat yaşadıkları yönündedir. Bu düşünce aynı zamanda sosyal ve mekânsal ayrışmanın da olduğunu doğrulamaktadır. Site, güvenlik duvarları sebebiyle içeriye oturanların izni dışında kimsenin alınmaması ve kendi içerisinde bir yaşam alanı oluşturması bakımından mekânsal olarak ayrışmakta iken; oturan kesim arasında site kültürünün yaşanması ve homojen bir topluluğa ait olma, saygın bir çevre edinimi ve ev hayatında konfora daha fazla önem verilmesi noktasında sosyal hayat anlamında da ayrışmaktadır. Site sakinleri kendileriyle benzer statüde kişilerle bir arada oturmayı istemekte, bunun sağlandığı bir ortam olan Elit Park ise kendilerine daha cazip gelmektedir.

Son olarak güvenli siteler şehirde bir ihtiyaç olarak görülmekte, özellikle memur kesimi tarafından gittikleri bölgelerde en çok tercih edilen yerler haline gelmektedir. Çalışmamız örneğinde Elit Park sitesi, oturan kesim tarafından büyük bir ihtiyacı karşılaması açısından olumlu karşılanmaktadır. Güvenli siteler şehrin silüetini değiştirmekte, şehrin sakinleri arasında daha geleneksel mahalle kültüründen, site kültürüne ve güvenliğin sağlandığı, çocukları için oyun alanlarının olduğu ve daha yüksek yaşam konforu vaad eden modern bir yaşam tarzının benimsenmesine yol açmaktadır. Sonuç olarak kendi içerisinde bir birlik alanı olan güvenli siteler, dışarıdaki topluluktan ise birtakım özellikleri ve sahip oldukları göstergeleri ile ayrıştıkları (özellikle gelir durumu) mekânsal alanlardır. Bu siteler yapıldıkları bölgelerde, şehrin de bulundukları bölgeye doğru büyümesine ve eski şehir merkezi ile yeni şehir merkezi kavramının oluşmasına

yol açmaktadır. Nitekim Elit Park sitesi, eski şehre uzak ancak, yeni site alanlarıyla birlikte kurulan AVM'lere, ana caddelere, hastanelere ve okullara yakındır. Bu da şehrin yapılanmasını ve beraberinde sosyal ilişkileri de etkilemektedir.

ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

ETİK KURUL İZİNİ

Bu araştırma etik kurul izni gerektirmeyen bir çalışma olduğun etik kurul izni alınmamıştır.

YAZARLARIN KATKI ORANI

Bu çalışmaya 1. yazar %100 oranında katkı sağlamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Bu çalışmada çıkar çatışması teşkil edebilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akalm, M. (2016). Mekânsal ayrışmanın bir yeni biçimi olarak kapalı/kapılı siteler: Akkent konutları örneği, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9(2), 923-956.
- Aliağaoğlu, A. (2015). Balıkesir şehrinde güvenli siteleri, çağdaş kent örneği, *Doğu Coğrafya Dergisi* 20(34), 127-156.
- Alver, K. (2007). *Siteril hayatlar*, (1.Baskı), Ankara; Hece Yayınları
- Alver, K. (2009). Kentsel ayrışma ve yeni biçimleri, *Anlayış*, (71), 61-63.
- Blakely, E. J.ve Synder, M. G. (1999). *Fortress america: gated communities in the united states*, Washington D.C.: Brookings Institution Press
- Firidin Özgür, E. (2007). Sosyal ve mekânsal ayrışma çerçevesinde yeni konutlaşma eğilimleri: kapalı siteleri, İstanbul, Çekmeköy örneği, *Planlama*, (4), 79-96.
- Harvey, D. (2002). 20. Yüzyıl kenti. Bülent Duru-Ayten Alkan (Der ve Çev). *Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı*, 146-172. İstanbul: İmge Yayınevi.
- Kesim Güven, S. & Kar, A. (2013). Kutuplaş(tır)manın yeni mekânları: Kapalı siteleri, *Folklor/Edebiyat* 19(75), 9-36.

Pereouse, J.F, Danış, A.D. (2005). Zenginliğin mekânda yeni yansımaları: İstanbul'da güvenli siteleri, *Toplum ve Bilim*, (104), 92-123.

*Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme**

Bilge Köksel¹

Hüseyin Yılmaz²

Özet

Yeni teknolojilerin hayatımıza girmesi, değişen alışkanlıklar, yaşam şartlarının iyileşmesi ile birlikte fiziksel sermayenin tek başına ekonomik büyümeyi açıklamada yetersiz kaldığı görülmüştür. 1930'lu yıllarda yapılan çalışmalar, fiziksel sermayenin beşerî sermayeyi içine alacak şekilde genişlemesini sağlasa da beşerî sermayenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin önemi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan bilgi toplumu sayesinde gerçekleşmiştir. 1960'lı yıllara gelindiğinde Neo-liberal büyüme modelleri ile "insan" faktörünün önemi anlaşılmış ve büyümede kilit rol olarak ele alınmaya başlanmıştır. Böylelikle "İçsel Büyüme Teorileri" ortaya konmuş ve büyümede dışsal bir değişken olarak ele alınan insan faktörü, içsel bir değişken olarak ele alınmıştır. Bu durum, beşerî sermayenin tartışmasız bir şekilde ekonomik büyümeyi etkilediğini ortaya koyarken hem ulusal hem uluslararası alanda çalışmaların artmasını ve insan odaklı politikaların gelişmesini sağlamıştır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de beşerî sermayenin en önemli göstergelerinden birisi olan eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ampirik olarak analiz edilmesidir. Çalışma, 1999-2019 yıllarını kapsamakta olup, ekonomik büyümenin göstergesi olarak gayri safi yurt içi hâsıla kullanılırken, eğitim harcamaları Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) harcamaları ve üniversite harcamaları olarak ikiye ayrılmıştır. Uzun dönemli ilişkinin varlığı, yapısal kırılmaları dikkate alan Gregory-Hansen eşbütünleşme testi ile incelenmiş olup uzun dönem katsayı tahminlerinin elde edilmesinde FMOLS katsayı tahmincisinden yararlanılmıştır. Ampirik sonuçlar, eğitim harcamaları ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur. MEB harcamalarındaki %1'lik artış ekonomik büyümede %1.32 artışa yol açarken, üniversite harcamalarındaki %1'lik artışın ekonomik büyümeyi %1.80 arttırdığı görülmüştür.

Başvuru Tarihi

27 Aralık 2021

Onay Tarihi

20 Nisan 2022

Anahtar Kelimeler:

Ekonomik Büyüme, Eğitim Harcamaları, Gregory-Hansen Eşbütünleşme Testi, FMOLS

Makale Türü:

Araştırma Makalesi.

Önerilen Atıf:

Köksel, B., Yılmaz H., (2022). Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme, *Siirt Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 20-37.

¹ Doç.Dr, Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, bkoksel@gantep.edu.tr, 0000-0002-6382-2664

² Dr, kadir_yilmaz@hotmail.com 0000-0002-3734-4718

*Bu çalışma 13-18 Temmuz 2021 tarihinde düzenlenen II. Maarif Kongresinde özet olarak sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

*Relationship Between Education Expenditure and Economic Growth: An Research On Turkey**

Bilge Köksel¹

Hüseyin Yılmaz²

Abstract

With the introduction of new technologies, changing habits and improving living conditions, it has been observed that physical capital alone is insufficient to explain economic growth. Although the studies carried out in the 1930s enabled the expansion of physical capital to include human capital, the importance of the impact of human capital on economic growth was realized thanks to the information society that emerged after the Second World War. In the 1960's, the importance of the "human" factor was understood with the neo-liberal growth models was started to be considered as a key role in growth. Thus, "Intrinsic Growth Theories" were put forward and the human factor considered as an exogenous variable in growth was considered as an intrinsic variable. This situation, while demonstrating that human capital undeniably affects economic growth, has led to an increase in both national and international studies and the development of human-oriented policies.

The purpose of this study to investigate relationship between economic growth and education expenditures which is one of the most important indicators of human capital in Turkey. The study covers the years 1999-2019 and while gross domestic product is used as an indicator of economic growth, education expenditures are divided into two as expenditures of the Ministry of National Education and university expenditures. The existence of the long-term relationship was examined with the Gregory-Hansen cointegration test, which takes structural breaks into account, and the FMOLS coefficient estimator was used to obtain long-term coefficient estimates. Empirical results revealed that there is a statistically significant relationship between education expenditures and economic growth in the long run. When an increase 1% in the expenditures of the Ministry of National Education leads to an increase of 1.32% in economic growth, it has been observed that a 1% increase in university expenditures increased the economic growth 1.80%.

Submitted

27 December 2021

Accepted

20 April 2022

Keywords:

*Economic Growth
Education Expenditures
Gregory-Hansen
Cointegration Test
FMOLS*

Article Type:

Research Article.

Suggested Citation:

Köksel, B., Yılmaz H., (2022)., Relationship Between Education Expenditure and Economic Growth: An Research On Turkey, *Siirt Social Researches Journal*, 1(1), 20-37.

¹ Associate Professor, Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics, bkksel@gantep.edu.tr, 0000-0002-6382-2664

² Dr, kadir_yilmaz@hotmail.com 0000-0002-3734-4718

*This study was held on 13-18 July 2021, II. It is the expanded version of the abstract presented at the Education Congress.

GİRİŞ

Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun her ülke için makroekonomik performans göstergesi ekonomik büyüme ölçme açısından oldukça önemlidir. Geçmişten günümüze iktisatçıların temel hedeflerinden birisi de ekonomik büyümenin sağlanması ve bunu sağlayan faktörlerin ortaya konmasıdır. Bu amaçla Klasik, Keynesyen, Modern, Marksist, Neo Klasik büyüme modelleri çerçevesinde ve büyümeyi içsel ve dışsal olmak üzere ele alan birçok büyüme teorisi ortaya atılmıştır. Bu teoriler, ülkenin coğrafi konumu, uyguladığı politikalar, gelişmişlik düzeyi, sermaye birikimi, üstünlüğe sahip olduğu alana göre değişkenlik gösterebilmektedir. Ancak iktisadi faaliyetlerin temelinde yer alan “insan” faktörünü ele almadan uygulamaya konulacak politikaların sürdürülebilir büyümeyi sağlaması mümkün görünmemektedir.

Bütün toplumların temel hedefi, ekonomik büyümeyi sağlayarak daha müreffeh bir yaşam sürmektir. Klasik iktisatçılar, fiziksel sermayenin, büyümenin sağlanması için yeterli olduğunu düşünerek “insan” faktörünü göz ardı etmişlerdir. Bu durum belirli bir noktaya kadar büyümeyi sağlasa da, büyümenin ve kalkınmanın sürdürülebilir hale gelmesini sağlayamamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan bilgi toplumu sayesinde insan faktörünün önemi anlaşılmış ve büyümedeki rolü araştırılmaya başlanmıştır. 1960’lı yılların ikinci yarısından itibaren ortaya konulan “İçsel Büyüme Teorileri” ile beşeri sermaye kavramı ortaya çıkmış ve büyümede dışsal bir faktör olarak ele alınan “insan”, içsel bir faktör olarak ele alınmaya başlanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de beşerî sermayenin en önemli göstergelerinden birisi olan eğitim harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin ampirik olarak analiz edilmesidir. Çalışmanın literatüre iki farklı açıdan katkı sağlaması amaçlanmıştır. İlk olarak eğitim harcamalarının, üniversite ve milli eğitim harcamaları olarak iki farklı açıdan ele alınması, ikinci olarak analize yapısal kırılmaları ekleyerek katsayı tahmininin bulunmasıdır. Bu bağlamda çalışma teorik çerçeve, literatür taraması ve ampirik analiz ve bulgular olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde beşerî sermaye, eğitim kavramı açıklanarak eğitimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi teorik olarak ele alınacaktır. İkinci bölümde eğitim ve ekonomik büyüme ilişkisini ele alan çalışmalar hem Türkiye özelinde hem de uluslararası bazda özetlenecektir. Üçüncü bölümde ise Türkiye’de eğitim harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi 1999-2019 dönemi için Gregory-Hansen eşbütünleşme testi ile incelenecek ve FMOLS katsayı tahmincisinden yararlanılarak analiz edilmeye ve yorumlanmaya çalışılacaktır. Çalışma, elde edilen ampirik bulguların değerlendirildiği ve buradan hareketle de öneriler sunulan sonuç kısmı ile tamamlanacaktır.

1. KAVRAMSAL AÇIDAN BEŞERİ SERMAYE, EĞİTİM VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Beşerî sermaye, insanı ele aldığından dolayı soyut ve somut özellikleri içerisinde barındıran bir yapıya sahiptir. Bu durumun ölçüm konusunda görüş farklılıklarına yol açtığı düşünülse de kavramın gelişip zenginleşmesine de katkıda bulunduğu söylenebilir. Dünya Bankası 2020 raporunda beşerî sermayeyi eğitim, sağlık ve okul çağına kadar hayatta kalan çocuk oranı ana başlıkları altında incelerken (World Bank, 2021, s. 16), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), sağlıklı yaşam, bilgi ve yaşam standartı (UNDP, 2021), Gronigen Üniversitesi tarafından hazırlanan ve 2021 yılında güncellenen Penn World Tablosunda eğitim süresi ve eğitim getirisi (University Of Gronigen, 2021) değişkenleri ele alınarak beşerî sermaye ölçülmektedir. Ayrıca Lucas (1988) beşerî sermayeyi eğitime harcanan zamanla ilişkilendirirken

(Simpson, 2004, s. 583), Schultz (1961) mezun olan öğrenci sayısı, Denison (1962) eğitim seviyesi, Romer (1986) okuryazarlık oranını değişkenlerini ele alarak beşerî sermaye ve büyüme ilişkisini incelemiştir. Gerek uluslararası kuruluşlarının gerekse literatürdeki çalışmalar incelendiğinde beşerî sermayenin temel değişkenlerinden birisi olarak eğitim ele alınmaktadır.

Türk Dil Kurumu eğitimi, “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye” (TDK, 2021) olarak tanımlarken Söyler (2005) eğitimi “davranış değişimi, bireyin belirli hedefler yönünde maksatlı olarak kendi yaşantısı yoluyla davranışlarını değiştirmesi, bireysel yeteneklerin çeşitli yönlerden birey ve toplum için uygun ve dengeli olarak geliştirmesi” olarak tanımlamıştır (Söyler, 2005, s. 58). Eğitim mikro anlamda bireysel katkı sağlamakta iken makro çerçevede incelendiği zaman toplumsal yönü daha ağır basmaktadır. Durkheim eğitimi, sosyal çevrenin birey üzerindeki etkisi olarak ele alırken Kant insanın kendini mükemmelleştirme çabası olarak görmüştür. H. Spencer ve Herbart’a göre ise eğitim bireysel ve toplumsal hayatın daha iyi yönde olmasını sağlayan etkinliklerin tümüdür (Bulurman 2003’den aktaran: Ortaç, 2003, s.239).

Daha önce belirtildiği üzere bütün toplumların hedefi ekonomik büyümeyi sağlayarak müreffeh bir yaşam sürmektir. Büyüme bir yıl içerisinde üretilen mal ve hizmet miktarındaki artış olarak ifade edilirken bu durumun süreklilik kazanması durumunda kalkınma gerçekleşmektedir. İçsel büyüme teorilerinde eğitimin büyümedeki önemi, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan bilgi toplumu sayesinde anlaşılmış ve büyüme üzerindeki etkisi birçok araştırmaya konu olmuştur.

Eğitimin büyüme üzerindeki etkisinin ampirik kanıtlarla ortaya konulmasından sonra çalışmaların artarak devam ettiği söylenebilir. Shultz (1970), mezun sayısının fiziki sermaye yatırımları 3,5 arttırdığını, Denison (1962) büyümenin %68’lik kısmının eğitim seviyesinin yükselmesinden kaynaklandığını ve 1980 yılında yaptığı bir çalışmada da eğitimin büyüme katkısının %19 olduğu sonucuna ulaşmıştır. Doğrudan etkilerinin yanında eğitimin mutluluk, sağlık, güven istikrar, çevre bilinci, siyasi bağımsızlık, demokrasiyi geliştirme, çağdaşlaşma, suç oranları azaltma gibi dolaylı etkileri de bulunmaktadır (Yücel, 2001, s. 241). Türkmen’e göre ise eğitim gelir, sağlık, doğurganlık, demokrasi, istikrar, istihdam, çevre, suç ve mülkiyet hakları olarak 9 çıktı ile ekonomiyi etkilemektedir (Türkmen, 2002). Eğitimin ekonomik etkileri şu şekilde özetlenebilir:

Rekabete etkisi: Günümüzün küreselleşen dünyasında örgütlerin ayakta kalabilmesi için mutlak suretle rekabette avantaj sağlamaları gerekmektedir. Eğitim, yeni üretim tekniklerinin geliştirilmesine, nitelikli işgücü sağlamasına yardımcı olduğu içinde rekabet avantajı sağlamaktadır (Erdoğan ve Yıldırım 2009). Ayrıca eğitim, verimlilik artışı sağlayarak da rekabet gücünü arttırmaktadır. Yapılan çalışmalarda eğitim seviyesi ve verimlilik arasında ilişki olduğu görülmektedir (Altınışık ve Peker, 2008, s. 112).

Teknoloji Yaratma ve Teknoloji Adapte Olmayı Sağlaması: 20.yy.dan sonra teknolojide meydana gelen hızlı değişim bireylerin yaşamında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Eğitimli bireyler, bu değişime daha hızlı adapte olmalarını sağlayan niteliklere sahiptir. Bu durum bireylerin yeni teknolojilere daha hızlı alışmalarına ve uyum sağlamalarına olanak sağlamaktadır (Çalışkan, 2007, s. 238). Bu uyum sayesinde bireyler üretim faktörlerini daha etkin kullanabilmekte iken çalışanlarda da verimlilik artma eğilimine girmektedir (Başar, Künu ve Bozma, 2016, s.192).

Sosyal düzeni sağlaması: Eğitimde fırsat eşitliği sağlanması durumunda yoksul öğrenciler beceri ve yeteneklerini arttırarak meslek sahibi olabilmektedirler (Yüce, 2002, s. 26). Bu durum bireyin sosyalleşmesini sağlamasının yanı sıra suç oranlarının azalmasına, rekabet gücünün artmasına, gelir

düzeyinin düzelmesine ve toplumsal bağlılığın artmasını sağlayarak sosyal düzenin otomatik bir şekilde düzenlenmesine olanak sağlamaktadır (Uçan ve Yeşilyurt, 2016, s. 180).

Kaynakların etkin kullanımı: Eğitimin hem doğrudan hem de dolaylı pozitif dışsallıklar sağlayarak ekonomiyi olumlu yönde etkilemektedir. Şöyle ki eğitim düzeyinin artması suç oranlarını azaltarak güvenlik güçlerine ve adli makamlara düşen yükü azaltmakta, sağlıklı bireyler yetişmesini sağlayarak sağlık sistemindeki yükü de azaltabilmektedir. Bu durum ilgili kurum ve kuruluşlara ayrılan kaynakların daha verimli alanlara yönltilmesini sağlayarak ekonomik büyümenin daha hızlı gerçekleşmesini sağlayabilmektedir.

Gelir dağılımını düzenlemesi: Eğitim harcamalarının aynı zamanda bir yatırım olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu durum sosyal eşitsizlikleri azaltarak gelir dağılımını düzenlenmesine yardımcı olmaktadır (OECD, 1998, s. 69). Bunun yanı sıra eğitim sayesinde oluşan yoğun dışsal ekonomilerle birlikte gelir dağılımı daha adil olabilmektedir (Çalcalı, 2019, s.450). İlgili literatür incelendiği zamanda özellikle yükseköğretim harcamalarının gelir dağılımını düzenlemeye yardımcı olduğu (Gregorio ve Lee, 2003, s. 395) ve eğitim seviyesi yüksek olan toplumlarda gelir dağılımının daha adil olduğu görülmektedir (Altınışık ve Peker, 2008, s.111).

Kültürel değerleri koruması: Kültür kuşaktan kuşağa aktarılacak toplumsal bilincin oluşmasını sağlamakta ve bu bilinç gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Uygarlık seviyesine ulaşmış bütün toplumlar dünyayı kendi kültürel hafıza ve bellekleri ile algılamışlardır (Çelepi, 2016, s.16). Eğitilmiş bireyler kültürel değerlerini koruyarak toplumsal yozlaşmanın önüne geçebilmektedir. Ayrıca eğitim, ulusal birliğin de sağlanması açısından da önemi büyüktür. Sosyal ve kültürel farklılıkların mevcut olduğu ülkelerde ulusal birliğin güçlendirilmesinde eğitim bir araç olarak kabul görmektedir.

Girişimci Yaratma: Üretim faktörlerinden birisi olan girişimci hem büyümenin sağlanması hem de sürdürülebilir hale gelmesinde önem arz etmektedir. Çünkü büyümenin temelinde yatırım vardır ve yapılan yatırımlar girişimci sayısı ile doğru orantılıdır (Çınar ve Emsen, 2001, s. 93). Eğitim, girişimci sayısının artmasında ve yapılan girişimlerde modern tekniklerin uygulanmasında önemli bir yere sahiptir. Bu durum hem Türkiye’de hem de dünya üniversitelerinde girişimcilik eğitiminin önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştır (Yelkikalan vd., 2010, s. 18).

Geliri arttırması: Eğitim, gelir düzeyinin artmasına doğrudan katkı sağlamasıdır en önemli fonksiyonlarından birisidir. Eğitim seviyesinin yükselmesine bağlı olarak bireylerin katma değeri yüksek olan iş bulma olanakları da artmaktadır (Öztürk, 2005, s. 8). Ayrıca eğitim sayesinde verimlilik artışı yaşayan personelin performansı artmakta ve bu durum gelire yansımaktadır (Ayrangöl ve Tekdere, 2014, s. 6). Tüm bunlarla beraber eğitim sayesinde hem var olan yatırımların kapasitesi artmakta hem de yeni yatırımlar yapılmaktadır. Bu durum istihdam artışı sağlayarak toplum genelinde gelir artışının sağlanmasını olanaklı kılmaktadır.

Demokratikleşmeyi Sağlaması: Bireyler eğitim sayesinde iyi ve kötüyü daha net bir şekilde ayırt edebilmekte ve daha sağlıklı kararlar verebilmektedir (Öztürk, 2005, s.12). Ayrıca eğitim bireylerin kanuna ve insan haklarına saygılı ve rasyonel kararlar verebilen bireyler yetişmesine katkı sağlamaktadır. Böylelikle vatandaşlık bilinci artan bireyler hem toplumsal sorunlara eğilmekte hem de karar alma mekanizmalarına katılım sağlayarak demokrasinin gelişmesine katkı sağlamaktadırlar (Türkmen, 2002, s. 57).

Demokrasi ve büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen üç yaklaşım bulunmaktadır. Demokrasinin büyümeyi negatif yönde etkilediğini öne süren çatışma yaklaşımı, pozitif yönde etkilediğini öne süren bağdaşma yaklaşımı ve ilişki olmadığını savunan şüpheli yaklaşım (Koçak ve Uzay 2017, s. 207). Her ne kadar bu yaklaşımlarda demokrasinin büyümeyi negatif yönde etkileyebileceği veya etkilemediği öne sürülse de hem The Economist (The Economist Intelligence Unit, 2021) hem de Würzburg Üniversitesi tarafından yayımlanan Demokrasi Endeksi (Würzburg Üniversitesi, 2021) verileri incelendiği zaman demokrasi ve kalkınma arasında sıkı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Tüm bu etkenler birlikte ele alındığında eğitimin; nitelikli işgücü sağladığı, verimliliği arttırdığı, gelir dağılımını düzenlediği, rekabette bir adım öne geçirdiği, kaynakların etkin kullanılmasını sağladığı, sosyal düzeni sağlamaya elverişli bir ortam yarattığı, sağlıklı bireyler yetişmesine olanak sağladığı, kültürel değerli koruduğu, ulusal bilinci koruduğu, siyasi istikrar sağladığı, ekonomi politikalarının etkinliğini arttırdığı, yenilikleri teşvik ettiği, demokratik bir ortam yarattığı sonucuna ulaşılabilir. Çalışmanın temel amacı, eğitim harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin incelenmesi olsa da eğitimin ekonomik büyümenin niteliksel yönlerini de kapsayan ekonomik kalkınmanın gelişimine de katkıda bulunduğu bir gerçektir. Ancak bu çalışmada olduğu gibi literatürdeki çalışmaların çoğu, eğitim harcamalarının net bir ölçüm kriteri olan ekonomik büyüme ile ilişkisi üzerinedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Beşerî sermayenin gelişmesine bağlı olarak literatürde eğitim ve iktisadi büyüme üzerine yapılan çalışmalar, gerek eğitim değişkeni tek başına ele alınarak gerekse beşerî sermayenin diğer göstergeleri ile beraber ele alınarak yapılmıştır. Eğitim üzerine yapılan çalışmalarda eğitim harcamalarının yanı sıra okullaşma oranı, eğitim düzeyi, eğitim süresi, mezun sayısı gibi pek çok farklı değişken eğitimin göstergesi olarak ele alınmıştır. Yapılan bu çalışmanın konusuna uygun olarak bu bölümde eğitim harcamalarının ekonomik büyümeye katkısını inceleyen çalışmalara yer verilecektir. Ayrıca eğitimin dinamik yapısı dikkate alınarak son dönemde yapılan çalışmalar da ele alınmış ve bu çalışmalar, Türkiye ve diğer ülke/ülkeler olarak iki aşamada incelenmiştir.

Tablo 1: Türkiye Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar (lar)	Dönem	Değişkenler	Yöntem	Sonuç
Doğrul (2009)	1990-2001	Toplam eğitim harcamaları, ilköğretim ve ortaöğretim harcamaları, GSYİH	Rassal etkiler modeli, Sabit etkiler modeli	Analize dahil edilen bütün bölgelerde ilköğretim ve ortaöğretim harcamaları ve büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişkinin varlığına rastlanmıştır. Güneydoğu Anadolu bölgesinde ortaöğretim harcamaları, Marmara Bölgesinde ise ilköğretim harcamalarının ekonomik büyümeye etkisi diğer bölgelerden fazla çıkmıştır.
Afşar (2009)	1963-2005	Eğitim harcamaları, GSYİH	Granger Nedensellik	Eğitim harcamalarından büyümeye doğru tek yönlü bir nedenselliğin varlığı saptamıştır.
Tan, Mert ve	1969-2003	Altyapı, sağlık, eğitim	VAR, Granger Nedensellik	Eğitim harcamaları ve büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunurken sağlık harcamaları ve

Özdemir (2010)		harcamaları, GSYİH		büyüme arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.
Eriçok ve Yılancı (2013)	1968-2005	Eğitim harcamaları, GSYİH	ARDL	Eğitim harcamalarının ekonomik büyümeye pozitif etkisi sadece kısa dönemde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Pamuk ve Bektaş (2014)	1998:1 2013:2	Eğitim harcamaları, GSYİH	ARDL, Granger Nedensellik	Değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi bulunmamıştır. Büyümeden eğitimin harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik olduğu saptanmıştır.
Başaran, Künüç ve Bozma (2016)	1998:12 016:1	Eğitim ve sağlık harcamaları, GSYİH	ARDL	Uzun dönemde sağlık harcamaları ve ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki mevcutken eğitim harcamaları ve büyüme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
Uçan ve Yeşilyurt (2016)	2006:12 015:4	Eğitim harcamaları, GSYİH	Johansen Eş bütünleşme, Granger Nedensellik	Değişkenler arasında uzun dönemde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Hata Düzeltme Modeline göre, meydana gelen dalgalanmalar 6 yılda uzun dönem ortalamasına ulaşacaktır. Nedensellik sonuçlarına göre büyüme ve eğitim harcamaları arasında çift yönlü ilişki mevcuttur.
Çalışkan, Karabacak ve Meçik (2018)	1998:1 2016:2	Eğitim harcamaları, Sağlık ve sosyal hizmet harcamaları, GSYİH	Maki Eş bütünleşme testi, FMOLS, DMOLS	Eğitim harcamalarındaki %1'lik artış büyümeyi %0,51 arttırırken, sağlık-sosyal hizmet harcamalarındaki %1'lik artışın büyümeyi %0.36 arttırmaktadır.
Karış (2019)	2003:12 018:2	Eğitim harcamaları, GSYİH	Engle-Granger Eş bütünleşme testi ve Nedensellik analizi	Değişken arasında en az 1 eşbütünleşme vektörünün olduğu saptanmıştır. Eğitim harcamalarından büyümeye doğru sadece uzun dönemde nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Pata (2020)	1960-2018	Fakülte ve yüksekokulu mezunu sayısı, Mesleki ve Teknik Lise mezunu sayısı, GSYİH	Fourier-Shin eşbütünleşme testi ve Dinamik en küçük kareler (DEKK)	Değişken arasında uzun dönemde eşbütünleşme ilişkisi olduğu görülmüştür. DEKK tahmincisi sonuçlarına göre üniversite eğitimi büyümeyi pozitif olarak etkilemektedir. Ayrıca üniversite mezunu sayısındaki artış ekonomik büyümenin sağlanmasına katkı yapmaktadır.
Esen ve Keçeli (2021)	1998:1- 2019:4	Eğitim harcamaları, GSYİH	Johansen Eş bütünleşme, Granger Nedensellik	Eğitim harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2: Diğer Ülke/Ülkeler Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar (lar)	Ülke/ler Dönem	Değişkenler	Yöntem	Sonuç
Idrees ve Siddiqi (2013)	Gelişmiş 7 ülke ve gelişmekte olan 7 ülke 1990-2006	Eğitim harcamaları, GSYİH	Pedroni Panel Eş bütünleşme, FMOLS	Eğitim harcamaları ve büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki vardır. Eğitim harcamalarındaki 1 dolarlık artış gelişmiş ülkelerde GSYİH'yi 21,85 dolar arttırırken gelişmekte olan ülkelerde 27,79 dolar arttırmaktadır.
Selim, Purtaş ve Uysal (2014)	G-20 Ülkeleri 2000-2011	Eğitim harcamaları, GSYİH	Pedroni panel Eş bütünleşme, Havuzlanmış Ortalama Grup Regresyonu	Eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme arasında uzun ve kısa dönem ilişkilerinin pozitif ve anlamlı olduğu görülmüştür.
Mariana (2015)	Romanya 1980-2013	Yükseköğretime kayıtlı öğrenci sayısı, Kamu eğitim harcamaları, GSYİH	VECM	Yükseköğretimin ekonomik büyüme üzerinde önemli bir pozitif etkiye sahip olduğu görülmüştür.
Owusu-Nantwi (2015)	Gana 1970-2012	Eğitim harcamaları, GSYİH, Brüt sermaye, İşgücüne katılım	Johansen Eş bütünleşmeVE CM	Değişkenler arasında pozitif ve anlamlı ilişkinin uzun dönemli olduğu görülmüştür. Ayrıca kısa vadede eğitim harcamaları ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedenselliğin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Mallick, Das ve Pradhan (2016)	14 Asya Ülkesi 1973-2012	Eğitim harcamaları, GSYİH	Panel VECM FMOLS, Granger Nedensellik	Eğitim harcamaları ve ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı ilişkinin uzun dönemli olduğu görülmüştür. Nedensellik analizine göre hem uzun hem de kısa vadede ekonomik büyümeden eğitim harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik vardır.
Sunde (2017)	Mauritus 1976-2016	Eğitim harcamaları, GSYİH	ARDL	Eğitim harcamaları kısa vadede ekonomik büyümeyi etkilemektedir. Aynı zamanda eğitim ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki mevcuttur.
Frank (2017)	179 ülke 1970-2014	Eğitim ve sağlık harcamaları, Beşerî sermaye endeksi, Nüfus artış hızı, Brüt sermaye, İhracat, GSYİH	Genelleştirilmiş en küçük kareler	Genel olarak, sonuçlar eğitim harcamalarının büyümeyi olumlu etkilediğini göstermektedir ancak örneklem söz konusu ülkelerin ekonomik refahına göre farklı kriterlere ayrıldığında sonuçlar değişmektedir. Petrol dışı ülkelerde eğitim harcamaları ekonomik büyümeyi arttırırken gelişmekte olan ülkelerde eğitim harcamalarının büyümeye olumsuz etkisi vardır. OECD ülkelerinde ise etkisi önemsizdir.

Karaçor, Güvenek, Ekinci ve Konya (2018)	Seçili 19 OECD Ülkesi 1998-2012	Eğitim harcamaları, GSYİH	Pedroni panel eşbütünleşme	Eğitim harcamalarının ekonomik büyüme etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Bhattacharya (2019)	Hindistan'ın 28 bölgesi 2008-2015	Eğitim harcamaları, GSYİH	Pedroni panel eşbütünleşme VECM	Eğitim harcamaları ve ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı ilişkinin uzun dönemli olduğu görülmüştür. Ekonomik büyümeden eğitim harcamalarına uzun vadede tek yönlü bir nedensellik mevcuttur.
Rathanasri (2020)	Sri Lanka 1974-2018	Genel eğitim harcamaları, Yükseköğretime yapılan eğitim harcamaları, GSYİH	ARDL	Yükseköğretim yapılan harcamalar ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi varken genel eğitim harcamalarının ekonomik büyümeye olumsuz etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

3. VERİ SETİ, YÖNTEM VE AMPİRİK BULGULAR

Bu çalışmada 1999-2019 dönemine ait yıllık veriler kullanılarak Türkiye'de eğitim harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenecektir. Ekonomik büyümenin göstergesi olarak GSYİH ele alınırken eğitim harcamaları, üniversite harcamalarının GSYİH'ye oranı ve MEB bütçe ödeneğinin GSYİH'ye oranı olarak ikiye ayrılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlere ait ayrıntılı bilgi Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Değişkenlere İlişkin Bilgiler

Değişken	KISALTMA	Kaynak	Dönem
GSYİH	GDP	TÜİK	1999-2019
Üniversite harcamalarının GSYİH'ye oranı	UNİ	MEB İstatistikleri Raporu 2019/2020	1999-2019
MEB bütçe ödeneğinin GSYİH'ye oranı	MEB	MEB İstatistikleri Raporu 2019/2020	1999-2019

Çalışmada kullanılan verileri daha sağlıklı yorumlamak için bağımlı değişken olarak ele alınan GSYİH'nin logaritması alınmıştır. Bağımsız değişkenler ise yüzdesel olarak ele alındığı için doğrudan analize dâhil edilmiştir. Analizde serilerin durağanlığını sınamak için yapısal kırılmaları dikkate alan Zivot-Andrews birim kök testi, uzun dönem ilişkisinin varlığının sınaması için aynı şekilde yapısal kırılmaları dikkate alan Gregory Hansen eşbütünleşme testinden yararlanılacaktır. Değişkenler arasındaki ilişkinin sayısal olarak ortaya konulması amacı ile FMOLS katsayı tahmincisi kullanılacaktır. Ampirik bulgulara ulaşmak için Eviews 10 ve Winrats Pro 8 paket programlarından yararlanılacaktır.

Çalışmada ele alınan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Tanımlayıcı İstatistikler

	GDP	MEB	UNI
Ortalama	27.07406	2.495714	0.795714
Ortanca	27.35846	2.560000	0.790000
En büyük	27.58790	3.190000	0.970000
En küçük	26.03031	1.680000	0.570000
Standart sapma	0.513292	0.380507	0.108378
Basıklık	-0.854738	-0.181476	-0.204984
Çarpıklık	2.204818	2.427234	2.422323

3.1. Zivot-Andrews Birim Kök Testi

Küreselleşen dünyanın her bölgesinde zaman zaman olumlu veya olumsuz şoklar meydana gelmesi kaçınılmazdır. Bu durum çeşitli zamanlarda analize dâhil edilen değişkenlerin verilerinde önemli ölçüde değişikliğe sebep olabilmektedir. Klasik birim kök testlerinin meydana gelen şokları dikkate almaması hem hatalı sonuçlar elde edilmesine hem de uygulanacak politikalardan istenilen sonucu elde edilmemesine sebep olacaktır.

Perron (1989) yaptığı çalışmada yapısal kırılmaların dışsal olarak belirlenmesine izin veren analiz ortaya koymuştur. Zivot ve Andrews (1992) ise bu durumu eleştirmiş ve kırılmanın model içerisinde belirlendiği (içsel) yeni birbiri kök testi ortaya koymuştur. Bu test denklem 1,2 ve 3'ün regresyon denklemlerinin tahmini dayanmaktadır.

$$\text{Model A:} \quad y_t = \mu + \beta t + \alpha y_{t-1} + \theta_1 DU(\varphi) + \sum_{i=1}^k c_i \Delta y_{t-i} + e_t \quad (1)$$

$$\text{Model B:} \quad y_t = \mu + \beta t + \alpha y_{t-1} + \theta_2 DU(\varphi) + \sum_{i=1}^k c_i \Delta y_{t-i} + e_t \quad (2)$$

$$\text{Model C:} \quad y_t = \mu + \beta t + \alpha y_{t-1} + \theta_1 DU(\varphi) + \theta_2 DU(\varphi) + \sum_{i=1}^k c_i \Delta y_{t-i} + e_t \quad (3)$$

Kukla değişkenler

$$DU_t(\lambda) = \begin{cases} 1 & t > T\lambda \\ 0 & \text{diğer durumlarda} \end{cases} \text{ ve } DT_t^*(\lambda) = \begin{cases} t - TB & t > T\lambda \\ 0 & \text{diğer durumlarda} \end{cases} \quad (4)$$

Burada $t=1, 2, \dots, T$ zamanı, TB kırılma tarihini, λ kırılma noktasını, DU_t sabitte kırılmayı DT_t^* ise eğimde kırılmayı göstermektedir. Model A düzeyde tek kırılmayı, Model B eğimde tek kırılmayı, Model C hem düzeyde hem de eğimde kırılmaya izin veren bir modeldir.

Çalışmada kullanılan değişkenlere ait Zivot-Andrews birim kök testi sonuçları Model A, B ve C için ayrı ayrı hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 5'teki gibi elde edilmiştir.

Tablo 5: Zivot-Andrews Birim Kök Testi

Değişken	Model	Kırılma Dönemi	Test İstatistiği	Kritik Değerler	
				%1	%5
GDP	A	2009	-1.77896	-5.34000	-4.80000
	B	2008	-3.21742	-4.93000	-4.42000
	C	2009	-2.83469	-5.57000	-5.08000
MEB	A	2016	-4.19823	-5.34000	-4.80000
	B	2016	-2.58668	-4.93000	-4.42000
	C	2016	-2.35520	-5.57000	-5.08000
UNİ	A	2014	-2.49165	-5.34000	-4.80000
	B	2014	-4.07808	-4.93000	-4.42000
	C	2013	-4.92100	-5.57000	-5.08000
Δ GDP	A	2008	-6.02353**	-5.34000	-4.80000
	B	2010	-4.43011*	-4.93000	-4.42000
	C	2011	-5.55730*	-5.57000	-5.08000
Δ MEB	A	2016	-8.12984**	-5.34000	-4.80000

	B	2003	-7.54427**	-4.93000	-4.42000
	C	2014	-7.83835**	-5.57000	-5.08000
	A	2014	7.64053**	-5.34000	-4.80000
$\Delta UNİ$	B	2003	-7.10473**	-4.93000	-4.42000
	C	2014	7.44570**	-5.57000	-5.08000

*%5 düzeyinde **%1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. Δ , 1.farkı göstermektedir.

Tablo 5 incelendiği zaman seviyede tüm değişkenlerin model A, model B ve model C için %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde, test istatistiğinin mutlak değerce kritik değerlerden küçük olduğu görülmektedir. Bu durum ele alınan değişkenlerin $I(0)$ 'da birim köklü olduğunu yani durağan olmadığı göstermektedir. Değişkenlerin farkı alındığında ise tüm değişkenlerin her modelde %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde, test istatistiğinin mutlak değerce kritik değerlerden büyük olduğu görülmektedir. Bu durumda değişkenlerin $I(1)$ 'de durağan olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuç eşbütünleşme analize devam edilmesine olanak sağlamaktadır.

3.2. Gregory-Hansen Eşbütünleşme Testi

Gregory-Hansen eşbütünleşme testi klasik eşbütünleşme testlerinin aksine katsayıların kırılma tarihinde değişime uğrayacağını varsaymaktadır. Kırılmanın içsel olarak belirlendiği Gregory Hansen eşbütünleşme testi tek yapısal kırılmaya izin vermektedir. Değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin varlığını yapısal kırılmalar dikkate alınıp üç farklı model aracılığı ile incelemektedir. Bu modeller (Gregory ve Hansen, 1996, s. 102-103);

Model C (Sabitte Kırılma)

$$y_{1t} = \mu_1 + \mu_2 \varphi_{t\tau} + \alpha^T y_{2t} + \varepsilon_t t = 1, \dots, n \quad (5)$$

Model C/T (Trendli Sabitte Kırılma)

$$y_{1t} = \mu_1 + \mu_2 \varphi_{t\tau} + \beta_t + \alpha^T y_{2t} + \varepsilon_t t = 1, \dots, n \quad (6)$$

Model C/S (Rejim Değişimi)

$$y_{1t} = \mu_1 + \mu_2 \varphi_{t\tau} + \alpha_1^T y_{2t} + \alpha_2^T y_{2t} \varphi_{t\tau} + \varepsilon_t t = 1, \dots, n \quad (7)$$

Model C'de yer alan μ_1 kırılmadan önceki sabit terimi, μ_2 ise kırılma sonrası sabit terimde meydana gelen değişikliği göstermektedir. Model C/T sabit terimde ve trendde meydana gelen yapısal kırılmaları dikkate almaktadır. Model C/S ise tam kırılmalı modeldir. Bu modelde trend bulunmamakla beraber eğim ve sabit parametrelerdeki değişimi içselleştiren kukla değişkenler bulunmaktadır. Ayrıca modelde yer alan α_1 kırılma meydana gelmeden önceki eğim katsayısını α_2 ise kırılma meydana geldikten sonra eğim katsayısındaki değişimi göstermektedir.

Yapılan Zivot-Andrews birim kök testi serilerin I(1)'de durağanlaştığını göstermektedir. Gregory Hansen eşbütünleşme testi hem yapısal kırılmaları hem de değişkenlerin I(1) seviyesinde durağan olması koşulunu dikkate alması nedeni ile analizde kullanılmış olup elde edilen sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Gregory-Hansen Eşbütünleşme Testi

Model	Kırılma Tarihi	ADF İstatistiği	Kritik Değerler	
			%1	%5
Sabitte Kırılma (Model C)	2004	-5.55**	-5.44	-4.92
Trendli Sabitte Kırılma (Model C/T)	2004	-5.44*	-5.80	-5.29
Rejim Değişikliği (Model C/S)	2004	5.78*	-5.97	-5.50

*%5 düzeyinde **%1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir

Gregory Hansen eşbütünleşme test sonuçlarının verildiği Tablo 6'de ADF test istatistiğinin, mutlak değerce kritik değerlerden büyük olması seriler arasında eşbütünleşme ilişkisini %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı kılmaktadır. İlgili testte hem Model C hem C/T hem de C/S'de ADF test istatistiğini mutlak değerce kritik değerlerden büyük olduğu görülmektedir. Bu durumda kırılma tarihi 2004 olan eşbütünleşme ilişkisinin varlığı kabul edilmektedir.

3.3. FMOLS Katsayı Tahmincisi

Eşbütünleşme analizleri serilerin hareketi hakkında fikir verirken ilişkinin yönü ve sayısal çıkarımlar hakkında bilgi vermemektedir. Phillips ve Hansen (1990) tarafından geliştirilen FMOLS (Fully Modified Ordinary Least Squares-Tam Düzeltilmiş En Küçük Kareler) eşbütünleşme ilişkisinin uzun dönem katsayılarını ortaya koymaktadır. FMOLS tahmincisi klasik En Küçük Kareler yöntemindeki içsellik sorununa yol açan parametreyi kernel tahmincisi kullanarak ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca değişen varyans, otokorelasyon gibi sapmaları düzelterek sapmasız ve tutarlı sonuçlar elde edilmesine olanak sağlamaktadır. FMOLS tahmincisini Denklem 8'deki gibi ortaya konmuştur (Phillips ve Hansen, 1990, s. 101-102).

$$\hat{\theta} = \begin{bmatrix} \hat{\beta} \\ \hat{\gamma}_{12} \end{bmatrix} = \left(\sum_{t=1}^T Z_t Z_t' \right)^{-1} \left(\sum_{t=1}^T Z_t Y_t^+ - T \begin{bmatrix} \lambda_1^+ & z \\ 0 & \end{bmatrix} \right) \quad (8)$$

Denklemden yer alan $Z_t = (X_t', D_t')$ 'dir. $\hat{\theta}$ FMOLS tahmincisini, $\hat{\beta}$ eşbütünleşme katsayısını, T gözlem sayısını $\lambda_1^+ z$ hata düzeltme terimini Y_t^+ bağımlı değişken düzeltme terimini ifade etmektedir.

Çalışmada ele alınan değişkenlerin I(1)'de durağan olması ve eşbütünleşik ilişkiye sahip olması FMOLS katsayı tahmincisiyle yararlanılmasına olanak sağlamaktadır. Gregory Hansen analiz sonuçları kırılma

tarihi olarak 2004 yılı kukla değişken olarak analize dâhil edilmiş olup elde edilen bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: FMOLS Analiz Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Sapma	T-İstatistiği	Olasılık
MEB	1.327620	0.169244	7.844393	0.0000
UNİ	1.801155	0.517728	3.478960	0.0031
Dummy	0.648687	0.083921	7.729771	0.0000

Analiz sonuçlarından elde edilen ampirik bulgulara göre hem MEB hem de üniversite harcamalarındaki artış büyümeyi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. MEB harcamalarına ayrılan paydaki %1’lik artış büyümeyi %1.32 arttırırken üniversite harcamalarına ayrılan paydaki %1’lik artış büyümeyi %1.80 arttırmaktadır.

Elde edilen bulgular Uçan ve Yeşilyurt (2016), Çalışkan, Karabacak ve Mecik (2018), Pata (2020), Esen ve Keçeli (2021), Idrees ve Siddiqi (2013), Selim, Purtaş ve Uysal (2014), Mariana (2015) çalışmaları ile paralellik göstermektedir.

4. SONUÇ

Ekonomik büyümenin sağlanması ve büyümenin sürdürülebilir hale gelmesi için fiziki sermayenin yetersiz olduğu görüşü 1980’li yıllardan itibaren ortaya atılan içsel büyüme teorileri ile ortaya konulmuştur. İçsel büyüme teorileri ile birlikte beşerî sermayenin ekonomik büyümeye yaptığı katkı anlaşılmış ve günümüz bilgi toplumunda uygulanacak politikalara beşeri sermayenin yön vermesi gerekliliği öne çıkmıştır.

Bu çalışmada beşerî sermayenin en önemli göstergelerinden biri olan eğitim harcamaların ekonomik büyümeye etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular uzun dönemde seriler arasında eşbütünleşik ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca MEB harcamalarına ayrılan paydaki %1’lik artış büyümeyi %1.32 arttırırken üniversite harcamalarına ayrılan paydaki %1’lik artış büyümeyi %1,80 arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim verimlilik artışına, inovasyon sürecinin gelişimine bağlı olarak rekabet gücünün artmasına, sosyal düzeni sağlanmasına, gelir dağılımının düzelmesine, pozitif dışsallık yarattığı, refah düzeyinin artmasına, nitelikli işgücü yetişmesi gibi olumlu etkileri literatürde ortaya konulmuş olup bu çalışmada elde edilen ampirik sonuçlar eğitimin önemini bir kez ortaya koymuştur.

Elde edilen bulgular, yapılan çalışmalar ve eğitimin faydaları göz önüne alındığında eğitime yapılacak yatırımların ekonomik büyümeyi önemli ölçüde arttırdığı görülmektedir. Bu bağlamda politika yapıcılar tarafından eğitime yapılan her harcamanın aynı zamanda bir yatırımın olarak düşünülmesi, yapılacak her yatırımın kalkınmayı sağlayan en önemli etkenlerden biri olacağı bilinci ile hareket etmeleri ve politikaları bu yönde uygulamaları gerekmektedir.

ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

ETİK KURUL İZİNİ

Bu araştırma etik kurul izni gerektirmeyen bir çalışma olduğun etik kurul izni alınmamıştır.

YAZARLARIN KATKI ORANI

Bu çalışmaya 1. yazar %50, 2. yazar %50 oranında katkı sağlamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Bu çalışmada çıkar çatışması teşkil edebilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Afşar, M. (2009). Türkiye’de eğitim yatırımları ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Anadolu University Journal Of Social Sciences*, 9(1), 85-98.
- Altınışık, İ. & Peker, H. S. (2008). Eğitim ve gelir dağılımı eşitsizliği. *KMU İİBF Dergisi*, 2(15), 101-118.
- Ayrançöl, Z. & Tekdere, M. (2014). Türkiye ve OECD ülkelerinde yapılan eğitim harcamalarının karşılaştırmalı analizi. *EUL Journal of Social Sciences*, V(II), 1-30.
- Başar, S., Künü, S. & Bozma, G. (2016). Eğitim ve sağlık harcamalarının ekonomik büyüme üzerine etkisi: Türkiye üzerine bir uygulama. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (10), 189-204.
- Bhattacharyya, P. (2019). Public expenditure on education and economic growth: a state-level analysis in India. *Humanities & Social Sciences Reviews*, 7(6), 533-539.
- Çalcalı, Ö. (2019). Türkiye’de kamu eğitim harcamalarının gelişimi ve OECD ülkeleri ile PISA etkinlik karşılaştırması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 449-474.
- Çalışkan, Ş. (2007). Eğitim-işsizlik ve yoksulluk ilişkisi. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(13), 285-308.
- Çalışkan, Ş., Karabacak, M. & Meçik, O. (2018). Türkiye’de uzun dönemde eğitim ve sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(1), 78-96.
- Çelepi, M. S. (2016). Somut olmayan kültürel miras ve üniversite gençliği. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(3), 15-35.

- Çınar, R. & Elsem, Ö. (2001). Eğitim ve iktisadi gelişme: Atatürk Üniversitesi'nin Erzurum il ekonomisi ve sosyal yapısı üzerindeki etkileri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1-2), 91-104.
- Denison, E. F. (1980). The contribution of capital to economic growth. *The American Economic Review*, 70(2), 220-224.
- Denison, E. F. (1962). Sources of economic growth in the united states and the alternatives before us.
- Doğrul, A. N. (2009). Ekonomik büyümede eğitim harcamalarının etkisi: Panel veri analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(25), 175-184.
- Erdoğan, S. & Yıldırım, D. Ç. (2009). Türkiye’de eğitim – iktisadi büyüme ilişkisi üzerine ekonometrik bir inceleme. *The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management* , 4(2), 11-22.
- Eriçok, R. E., Yılcı, V. (2013). Eğitim harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi: sınır testi yaklaşımı. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 1, 87-101.
- Esen, E. & Keçili, M. Ç. (2021). Economic growth and health expenditure analysis for turkey: evidence from time series. *Journal of the Knowledge Economy*.
- Frank, N. (2017). Making the grade: The contribution of education expenditure to economic growth. *Undergraduate Economic Review*, 14(1), 1-15.
- Gregorio, J. D. & Lee, J.-W. (2002). Education and income inequality: new evidence from cross-country data. *Review of Income and Wealth*, 48(3), 395-416.
- Idrees, A. S. & Siddiqi, M. W. (2013). Does public education expenditure cause economic growth? Comparison of developed and developing countries. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences (PJCSS)*, 7(1), 174-183.
- Karaçor, Z., Güvenek, B., Ekinci, E. & Konya, S.(2018). Panel estimation for the relationship between education expenditureand economic growth for oecd countries. *Forum Scientiae Oeconomia*, 6(2), 7-20.
- Karış, Ç. (2019). Eğitim harcamaları ve ekonomik büyüme üzerine bir nedensellik analizi: Türkiye örneği. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 1067-1088.
- Kibritçioğlu, A. (1998). İktisadi büyümenin belirleyicileri ve yeni büyüme modellerinde beşeri sermayenin yeri”, *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53(1-4), 207-230
- Koçak, E. & Uzay, N. (2017). Türkiye’de demokrasi ve ekonomik büyüme ilişkisi: ampirik bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi*, 24(3), 705-723.
- Köksel, B. & Yılmaz, H. (2021). Beşeri sermaye ve ekonomik büyüme ilişkisi: farklı gelire sahip ülkeler grubu üzerine bir inceleme. *Journal Of Life Economics*, 157-171.
- Mallick, L., Das, P. K., & Pradhan, K. C. (2016). Impact of educational expenditure on economic growth in major asian countries: Evidence from econometric analysis. *Theoretical and Applied Economics*, XXIII(2), 173-186.
- Mariana, D. R. (2015). Education as a determinant of the economic growth. The case of romania. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 197, 404-412.
- Mart, Ö. A. & Kartal, S. (2021). Türkiye’deki eğitim harcamalarının değerlendirilmesi. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 37-53.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2020). *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2019/2020*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.

- OECD. (1998). *Education at a Glance: OECD Indicators 1998*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- OECD. (2001). *The Well-Being of Nations, The Role of Human and Social Capital*. Paris: OECD.
- Ortaç, R. (2003). Cumhuriyetimizin 80. yılında eğitim harcamaları. *G.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 239-247.
- Owusu-Nantwi, V. (2015). Education expenditures and economic growth: Evidence from Ghana. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 6(16), 69-78.
- Öztürk, N. (2005). İktisadi kalkınmada eğitimin rolü. *Sosyoekonomi*, 27-44.
- Pamuk, M. & Bektaş, H. (2014). Türkiye’de eğitim harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: ARDL sınır testi yaklaşımı. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 77-90.
- Pata, U. K. (2020). Türkiye’de eğitim ve ekonomik büyüme ilişkisi: Fourier-Shin eşbütünleşme testi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 6(2), 175-190.
- Phillips, P. C. & Hansen, B. E. (1990). Statistical inference in instrumental variables regression with I(1) Processes. *The Review of Economic Studies*, 57(1), 99-125.
- Rathanasiri, R. (2020). Impact of public education expenditure on economic growth in Sri Lanka: Evidence from econometrics analysis. *Journal of Management Matters*, 7(1), 51-71.
- Romer, P. M. (1986). Increasing returns and long-run growth. *Journal of Political Economy*, 94(5), 1002-1037.
- Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *The American Economic Review*, 51(1), 1-17.
- Schultz, T. W. (1970). The reckoning of education as human capital. *Education, Income, and Human Capital*, 297-306.
- Selim, S., Purtaş, Y. & Uysal, D. (2014). G-20 ülkelerinde eğitim harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 93-102.
- Simpson, W. B. (2004). Public education expenditures and growth. *Journal of Development Economics*, 583-605.
- Söyler, İ. (2005). Eğitim hizmetleri bağlamında vakıf üniversitelerinin finansal ve vergisel sorunları. *Maliye Dergisi*, 52-76.
- Sunde, T. (2017). Education expenditure and economic growth in Mauritius: An application of the bounds testing approach. *European Scientific Journal*, 13(22), 70-81.
- Tan, i. K., Mert, M. & Özdemir, Z. A. (2010). Kamu yatırımları ve ekonomik büyüme ilişkisine bir bakış: Türkiye, 1969-2003. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 25-39.
- TDK. (2021). *Güncel Türkçe Sözlük*. 2021 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: https://sozluk.gov.tr/adresinden_alindi
- The Economist Intelligence Unit. (2021). *Democracy index 2020 in sickness and in health?* The Economist Intelligence Unit Limited.
- TÜİK. (2021). *Ulusal Hesaplar*. 2021 tarihinde İstatistik Veri Portalı: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=ulusal-hesaplar-113&dil=1> adresinden alındı
- Türkmen, F. (2002). *Eğitimin ekonomik ve sosyal faydaları ve Türkiye’de eğitim ekonomik büyüme ilişkisinin araştırılması*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Uçan, O. & Yeşilyurt, H. (2016). Türkiye’de eğitim harcamaları ve büyüme ilişkisi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 179-185.

- UNDP. (2021). *Human development reports*. 2021 tarihinde United Nations Development Programme: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi> adresinden alındı
- University Of Gronigen. (2021). *Penn World Table*. 2021 tarihinde Groningen Growth and Development Centre: <https://www.rug.nl/ggdc/productivity/pwt/> adresinden alındı
- W.Gregory, A. & E.Hansen, B. (1996). Residual-Based tests for cointegration in models with regime shifts. *Journal of Econometrics*, 70(1), 99-126.
- World Bank. (2021). *The human capital index 2020 update*. The World Bank.
- Würzburg Üniversitesi . (2021). *Democracy Matrix*. 2021 tarihinde Ranking of Countries by Quality of Democracy: <https://www.democracymatrix.com/ranking> adresinden alındı
- Yelkikalan, N., Akatay, A., Yıldırım, H. M., Karadeniz, Y., Köse, C. & Koncagül, Ö., (2010). Dünya ve türkiye üniversitelerinde girişimcilik eğitimi: karşılaştırmalı bir analiz. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(19), 51-59.
- Yüce, M. (2002). Türkiye'de gelir dağılımı bozukluğunun izlenen kamu gelir ve harcama politikaları ile bağlantısı. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*(23), 1-38.
- Yücel, Ş. (2001). Eğitimin dışsallıklarının dikkat çeken olguları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 239-256.
- Zivot, E., & Andrews, D. W. (2002). Further evidence on the great crash, the oil-price shock, and the unit-root hypothesis. *Journal of Business & Economic Statistics*, 10(3), 25-44.